

**HOIVAIHANNE, TYÖMAHDOLLISUUDET JA
VAPAUDEN KÄYTTÖ**
**heikossa työmarkkinasidoksessa olevien äitien
itsekäytännöissä**

Erika Mäntylä

Pro gradu – tutkielma

Yhteiskuntapolitiikka

Yhteiskuntatieteiden laitos

Itä-Suomen Yliopisto

Lokakuu 2015

Itä-Suomen yliopisto

Tiedekunta Yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden	Laitos Yhteiskuntatieteiden laitos
Tekijä MÄNTYLÄ, ERIKA	
Työn nimi Hoivaihanne, työmahdollisuudet ja vapauden käyttö heikossa työmarkkinasidoksessa olevien äitien itsekäytännöissä	
Oppiaine Yhteiskuntapolitiikka	Työn laji Pro gradu- tutkielma
Tutkielman ohjaaja/ohjaajat Eeva Jokinen	
Aika lokakuu 2015	Sivumäärä 68+3
Tiivistelmä - Abstract <p>Tässä tutkielmassa tarkastellaan, miten äidit neuvottelevat itsensä kanssa sekä rakentuvat toimijoiksi tilanteessa, jossa kohtaavat heikko työmarkkinasidos ja pienen lapsen päivähoitoratkaisut. Äitiyden ja työelämän yhteensovittaminen on ollut tärkeä poliittinen tavoite ja äitien työllisyysasteen nostaminen ja perhevapaiden tasaisempi jakautuminen olivat taustalla myös hallituksen esityksessä kotihoidontukijärjestelmän uudistamisesta. Aiempien tilastollisten tutkimusten perusteella tiedetään, että äitien kotihoidontuen käyttö liittyy työmarkkina-asemaan, koulutukseen sekä hoivaihanteisiin. Tutkimuskysymyksenä on, millaisia itsesuhteen rakentamisen keinoja eli itsekäytäntöjä äideillä on, liittyen näihin kytköksiin.</p> <p>Teoreettinen lähestymistapani tutkielman aiheeseen on Michel Foucault'n ajatukset biopolitiikasta ja sen käytännöllisestä muodosta itsekäytännöistä. Keskeistä tässä lähestymistavassa on ajatus hallinnasta, jota voi harjoittaa jokainen subjekti ja hallinta kohdistuu myös itseen. Yksilö rakentaa itsesuhdettaan ja moraalista toimijuutta suhteessa problematisoituihin tilanteisiin. Yhteiskuntapoliittinen ja aikalaisanalyttinen konteksti täydentävät lähestymistapaa ja muodostavat kehyksen, jonka puitteissa itsekäytännöt muodostuvat. Tutkielman aineiston muodostaa kuusi heikossa työmarkkinasidoksessa olevan, 26–29-vuotiaan äidin teemahaastattelua. Aineistoa analysoin narratiivisen sisällönanalyysin keinoin.</p> <p>Tutkielman mukaan äitiydestä muodostuu itsekäytännöissä tavoitteelliseksi orientoitunut elämänalue, jossa hoivaan suhtaudutaan ammattimaisesti. Äidit ottavat hoivaihanteen osaksi itsesuhdetta ja subjektoituvat lapsen kehityksen turvaajaksi, mikä vaikuttaa äitien mahdollisuuksiin osallistua työmarkkinoille. Äitiys tavoitteellisena elämänalueena saa aineistossa vahvistusta myös käytännöissä, joissa äiti rakentuu kotihoidon laadun takaajaksi. Itsensä toteuttamisen tarpeen siirtäminen tai kieltäminen on myös yksi investoinneista, joita äidit tekevät lapsiaan varten. Itsekäytännöt tuottavat jokseenkin ristiriitaisen toimijan; aktiivisen oman elämän vapauksien käyttäjän tai ainakin kokemuksen siitä, mutta myös tilanteeseen sopeutujan. Nämä yksilöllistävät rakenteellisten työmarkkinaehtojen, mahdollisuuksien ja työelämän epätasa-arvon äitien omiksi orientaatioiksi. Toisaalta äidit rakentavat äitiyden kautta subjektoitumisesta myös suojamuurin epävarmoja työmarkkinoita vastaan.</p>	
Asiasanat äitiys, itsekäytännöt, työmarkkinat, hoivaihanne	
Säilytyspaikka	Itä-Suomen yliopiston kirjasto

Sisältö

1 JOHDANTO - MIKSI ÄITIYS ON NIIN VAIKEAA?	1
2 HYVÄ ÄITI KULTTUURISSAMME	6
2.1 Äitiyden muuttuvat ihanteet ja familistinen käänne	7
2.2 Äidit työmarkkinoilla	8
3 ÄIDIT ITSESUHTEEN RAKENTAJINA	10
3.1 Äitiys ja itsereflektio	12
3.2 Itsekäytännöt biopolitiikan ympäristössä	13
3.3 Huoli itsestä äitinä.....	15
4 AINEISTO JA MENETELMÄT	21
4.1 Haastateltavina nuoret äidit.....	21
4.2 Teemahaastattelut	24
4.3 Erot haastattelutilanteessa	26
4.4 Sisällönanalyysi ja narratiivinen lähestymistapa	27
5 ÄITI LAPSEN KEHITYKSEN TURVAAJANA	30
5.1 Kohti valittua ja omaehtoista kotiäitiyttä	31
5.2 Hoivaihanne osana itsekäytäntöjä	35
5.3 Perheen ensisijaisuutta korostavat käytännöt.....	36
5.4 Epävarmuuden keskellä kotihoidon vapautta.....	38
5.5 Äiti kotihoidon laadun takaajana	41
6 ITSENSÄ TOTEUTTAMINEN JA HUOLI OMAN POTENTIAALIN KÄYTÖSTÄ	43
6.1 Äitien itsensä toteuttamiseen tarve.....	44
6.2 Äitiyden mielen mekanismit.....	49
7 KATSE ITSEEN TYÖNTEKIJÄNÄ	51
7.1 Lapsen pitkä kotihoito ei ole riski	53
7.2 Katse itseen synnyttää myös huolen	54
7.3 Lapsen kotihoito sitoutumisen näyttönä	55
YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET	57
LÄHTEET	63

1 JOHDANTO - MIKSI ÄITIYS ON NIIN VAIKEAA?

”Naisten pitkät tauot työelämästä ovat Suomessa vakava ongelma. Ne johtavat naisten huonompaan työmarkkinakelpoisuuteen” (HS 12.11.2012). Pääministeri Kataisen ajatus viestii siitä, että äitien pitkät kotihoidontukijaksot nähdään sosiaalisena ongelmana, johon tulee puuttua; ”Katainen haluaakin käydä läpi kaikki Suomen perhe-etuudet ja arvioida niiden vaikutukset naisten työllisyysasteeseen.” Tässä keskustelussa kotiäidit ovat väärässä paikassa tehdessään hoivatyötä kotona, ja äitien olisi siirryttävä palkkatyön piiriin. Tätä ennen Kataisen hallitus oli ehdottanut kotihoidontuen uudistamista niin, että kotihoidontukijaksoa lyhennettäisiin ja jaettaisiin vanhempien kesken.

Kiivaaseen julkiseen keskusteluun hallituksen ehdotuksesta otti kantaa myös Vartiainen (VATT), joka näki kotiäidit mahdollisina työelämästä syrjäytyjinä; kotiäitien "ihana veltoilu veronmaksajien rahoilla" pitäisi saada loppumaan (HS 18.5.2012). Keskustelun yhtenä olettamuksena oli kotihoidontuen järjestelmän aiheuttama äitien epäsuotuisa käyttäytyminen. Tämän keskustelun seurauksena kiinnostuin siitä, miten äidit itse kertovat elämäntilanteestaan epävarmojen työmarkkinoiden vallitessa, kun hallitus tavoittelee entistä vahvempaa ansiotyön yhteiskuntaa? Keille äideille nämä kehoitukset palkkatyöhön siirtymisestä olivat suunnattu? Oliko keskustelussa tarkoituksenmukaista huolestua nimenomaan kotihoidontukijaksojen pituudesta eikä esimerkiksi työmarkkinoiden toimivuudesta tai sukupuolten tasa-arvosta työelämässä?

Äidiksi tulo vaikuttaa tilastollisesti tarkasteltuna naisen paikkaan työmarkkinoilla; lisää työttömyyttä, lyhentää työaika ja laskee ansiota (Julkunen 2010, 130). Julkusen mukaan naisten nykyinen työssäkäyntimalli heijastelee sukupuolistunutta mukautumista työn ja perheen yhdistämiseen sekä työmarkkinoiden epävarmistumiseen. Perheellistymiseen ja lastenhoitoon liittyvät asiat liitetään yksilön oman elämänpiiriin kuuluviksi, mutta tilastollisen tutkimuksen mukaan äitien kotihoidontukijakson pituus kytkeytyy myös siihen, millaiset heidän asemansa ja mahdollisuutensa työmarkkinoilla ovat (Rissanen 2012). Pisimpään perhevapaalla ovat ne äidit, joiden työmarkkina-asema on heikko tai epävakaa. Korkeasti koulutettujen ja ennen lapsen syntymää työllisenä olleiden äitien lapsenhoitojaksot ovat lyhyempiä (Haataja 2014; Rissanen 2012; Salmi

ym. 2009) Tutkielmassani onkin kysymys yhteiskunnallisten rakenteiden ja toimijoiden välisestä suhteesta; millaisia mahdollisuuksia ja rajoituksia suhde luo ja kuinka yksilö siihen vastaa?

Äitien palkkatyöläistyminen mahdollistui laajemmassa mittakaavassa 1960 -luvulta lähtien (Nätkin 1997). Naisten ansiotyömahdollisuudet ovat hoivapolitiikan mahdollistamia ja julkinen hoiva on tärkeä osa toimivia työmarkkinoita (Anttonen 2011, 147). Päivähoidon rinnalle kehitettiin mahdollisuus lasten kotihoitoon kotihoidontuen turvin, jolla ajateltiin lisäävän perheiden omaa päätäntävaltaa. Kotihoidon tuen olemassaoloa on perusteltu nimenomaan perheiden oikeudella valita perheen tilanteeseen ja toiveisiin sopiva hoitomuoto (Salmi & Närvi 2014; Rantalaiho 2012). Lasta hoidetaan ainakin jonkin aikaa kotihoidontuella noin 86 prosentissa perheistä (Kela, 2013). Rissanen (2012) kuitenkin toteaa, että lapsen hoitaminen kotona kotihoidon tuen turvin on todellinen vaihtoehto – siis omiin toiveisiin perustuva ja suunniteltu valinta – vain hyvässä ja vakaassa työmarkkina-asemassa oleville äideille. Myös Närvin (2014) mukaan epävakassa työmarkkina-asemassa olevien äitien toimijuudesta syntyy kuva, jossa valintoja tehdään ainakin osin myös epävarman työelämän ehdoilla.

Elämän epävarmistuminen ja työelämän prekarisaatio saattavat kiinnittää kotiin ja tällöin elämän jatkuvuutta haetaan perheestä ja suhteista lapsiin. Väestöliiton perhebarometrin (2007) mukaan kymmenen vuoden aikana perheen merkityksenä ”kuuluminen johonkin” oli kasvanut. Lisäksi yhä suurempi osa vastaajista koki perheen ”järjestyksen antajana” sekä ”perinteiden välittäjänä”. Vastaukset ovat yhdenmukaisia Julkusen (2010) ajatuksien kanssa perheen ja kodin uudesta asemasta. Hän ehdottaa ilmiöksi sukupolvikatkosta, jossa ollaan palaamassa takaisin yksityiseen. Kun edellinen sukupolvi piti perhettä julkisen elämän esteenä, nyt nuoremmalle sukupolvelle henkilökohtainen ja koti edustavat yksilöllisyyttä ja autonomiaa (Julkunen 2010, 356).

Vaikka keskittyminen perheeseen ja kotihoivan ihanne muodostuisivat tärkeiksi, palkkatyösuhteeseen kiinnittyvä toimeentulo tekee vanhempainvapaasta epävarmuuden aikaa, jos työpaikkaa ei ole. Huoli itsestä ei rajoitu äitinä kuitenkaan vain suhteessa

työmarkkinoihin, vaan myös omaan äitiyteen. Lapsuus ymmärretään nykyisin riskialttiiksi elämänvaiheeksi, joka voi jättää syviä jälkiä lapsen loppuelämään.

Vanhemmuudesta, lapsesta ja lapsuudesta on tullut riskien välttämiprojekti, mutta nopean yhteiskunnallisen muutoksen vuoksi on mahdotonta tietää, mihin varautua (Ketokivi esitys 2012). Jokaisen äidin on itse päätettävä eri vaihtoehdoista ja mahdollisuuksista toimia hyvin, koska Ketokiven mukaan riskitietoisuus on korvannut perinteisen moraaliin ja arvoihin ankkuroituneen eetoksen. Valintojen rajattomuus johtaa refleksiivisyyteen. Yksilön tehtävä on nähdä riskit ja tehdä oikeat ratkaisut sekä kantaa vastuu seurauksista. Riskitietoisuuden kasvun ajatellaan liittyvän erityisesti perinteisen yhteisön ja perinteisten arvojen hajaantumiseen (Furedi 2006). Sosiologiassa puhutaan myös riskien valumisesta yksilötasolle: seuraamukset ovat nykyisin enemmän yksilöiden, yksittäisten vanhempien ja perheiden tasolla kuin laajemman yhteisön tai hyvinvointivaltion tasolla.

Äitiys myös historiallisesti muuttuva konstruktio, jossa kulttuuriset hyvän äitiyden ideaalit ovat muuttuvia (Berg, 2008). Refleksiivisen modernin teoreetikkojen mukaan elämme refleктоivaa aikaa mutta epävarmuus työstä ja lapsuuden riskitietoisuuden kasvu on eräitä tekijöitä, jotka olettamani mukaan lisäävät tarvetta refleктоimiseen ja oman itsen tiedostamattomaan tai tietoiseen tutkiskeluun. Foucault`n ajatuksissa seksuaalisuudesta on samanlainen sävy. Seksuaalisuus meissä on huomion kohteena ja tätä kautta määrittelemme normaalin käyttäytymisen rajoja. Foucault`n tarkastelun ytimessä on, miten meistä tuli oman ajattelumme kohteita; kuinka tarkastelemme esimerkiksi omaa tapaamme olla äitinä. Äitiys on ollut huolenkohteena sosiaalisissa instituutioissa ja esimerkiksi sosiaalityössä tehdään jatkuvia päätöksiä riittävästä äitiydestä (Vuori, 2001).

Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää sitä, miten äidit refleктоivat ja rakentuvat toimijoiksi tilanteessa, jossa kohtaavat pienen lapsen päivähoitoratkaisut ja epävakaa työmarkkina-asema; millaisia itsesuhteen rakentamisen keinoja eli itsekäytäntöjä äideillä on. Kotihoidontukijaksojen eriytyessä työmarkkina-aseman mukaan kysymys äitien työmarkkinoiden rakenteellisesta ongelmasta on mielenkiintoinen. Onko tämä seurausta työmarkkinoiden huonommista mahdollisuuksista naisille vai vapaasti

valittujen identiteettien tulosta (Julkunen, 2010)? Mihin hoivaihanne lapsen kotihoidosta kytkeytyy?

Lähestymistapani tutkielman aiheeseen on kokonaisuus, joka koostuu kolmesta erilaisesta näkökulmasta. Yhteiskuntapoliittinen – ja aikalaisanalyttinen konteksti sekä hallinnan analyysi muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla pyrin näkemään enemmän kuin mitä tilastotieto aiheesta paljastaa. Kolmen kontekstin tutkimusote mahdollistaa yksilön, yhteiskunnan, hallinnan, ohjauksen ja vapauksien käytön suhteen tarkastelun osana perhepoliittista keskustelua.

Hallinta ei tarkoita tässä valtion ylintä valtaa käyttävää instituutiota vaan tiettyä vallan harjoittamisen tapaa, jonka Foucault käsitti yleiseksi ihmisjoukkojen, -yhteisöjen ja yksilöiden käyttäytymisen ja toiminnan johtamiseksi ja ohjailuksi. Tässä mielessä hallintaa voi harjoittaa jokainen subjekti, ja hallinta kohdistuu myös itseen (Foucault 1998, 132–135). Deanin (1999, 11) mukaan hallinta käyttää hyväkseen erilaisia tekniikoita ja tietomuotoja, joilla pyrimme muovaamaan käyttäytymistämme työstämällä halujamme, pyrkimyksiämme, etujamme ja uskomuksiamme. Hallinnan analytiikka ei ole kiinnostunut siitä, kuka käyttää valtaa, vaan siitä, millaisia subjekteja, suhteita, käytäntöjä ja pyrkimyksiä se luo ja tekee mahdolliseksi (Helen 2004, 210).

Kun perhepolitiikka ja ohjaava neuvonta käsitetään hallinnaksi, niitä tarkastellaan tekniikoina ja strategioina. Ne muovaavat ja ohjaavat tapoja, joilla ihmiset koostavat oman käyttäytymisensä yhtenäiseksi. Tässä tutkielmassa työmarkkinoiden, kotihoidontuen käytön mahdollisuus sekä normatiivisten äitiysdiskurssien ajatellaan ohjaavan äitien tapaa subjektoitua ja ”hallita itseään”. Oletuksena on, että yhteiskuntapoliittiset instituutiot ovat osaltaan muodostamassa subjektoitumisen tapoja ja siksi niiden tarkastelu on tärkeää. Yhteiskuntapoliittinen sekä aikalaisanalyttinen konteksti muodostavat siis tässä tutkielmassa kehyksen itsekäytäntöjen tarkastelulle.

Tutkimusote lisää syvempää ymmärrystä siitä, miten yksilö ohjaa toimintansa tapaa ja kuinka tämä tapa on suhteessa yhteiskunnallisiin rakenteisiin perhepolitiikan alueella. Kysymys kotihoidontuen käytöstä on problemaattinen; toisaalta sen katsotaan olevan naisia työmarkkinoilta syrjäyttävä ”naisansa” ja toisaalta perheiden valinnanvapautta lisäävä etuus. Tutkimusote myös johdattelee kiinnostavaan kysymykseen siitä, missä suhteessa harjoitettu sosiaalipolitiikka ja sen tavoitteet hyvinvointiyhteiskunnasta

vastaavat yksilön tarpeita ja tavoitteita oman hyvinvoinnin parantamiseksi. Foucault`n mukaan ”Yhtäältä hallituksen tulee pidättäytyä puuttumasta yhteiskunnan luonnollisiin prosesseihin. Toisaalta sen pitää suojella näitä prosesseja, jotta ne voisivat suoda vaurautta ja hyvinvointia koko yhteiskunnalle sekä kaikille sen jäsenille.” (Helen 2004 ref, Foucault 1981).

2 HYVÄ ÄITI KULTTUURISSAMME

Hyvän äidin koodit näyttävät meistä ikuisilta ja itsestään selviltä, mutta historiallisesti tarkasteltuna ne ovat vaihdelleet paljon (Berg 2008, 21). Ajan myötä muuttuu se, mitä milloinkin pidetään hyväksyttävänä ja kulttuurisesti oikeana ja se koskettaa myös äitiyttä. Feministisessä tutkimuksessa on esitetty, että 1800-luvulle asti lapsen syntymä ei johtanut sellaiseen äidilliseen käyttäytymiseen, jota 1800-1900-luvuilla on pidetty idealisoituna, äidinvaistosta johtuvana äitikäyttäytymisenä (Smart 1996, 37-56). Äitiys on feministisissä tulkinnoissa ymmärretty historiallisena, kulttuurisena ja sosiaalisena konstruktiona ja naisen valintana eikä biologisena kohtalona tai itsestäänselvytenä (Nätkin 1997, 251). Biologinen fakta on se, että naiset synnyttävät ja imettävät mutta se, että nainen myös hoivaa ja kasvattaa sekä huolehtii kodin piiristä on sosiaalisesti rakentunut järjestelmä (Chodorow 1978, 11). Esimerkiksi ehkäisyvälineiden kehittyminen muutti perhesuunnittelua ja äitiydestä on tullut sen myötä, jopa koe (Nopola 1991, 8).

Perheasiantuntijoiden kirjoituksissa äitiyden tärkeimmäksi asiaksi muokattiin ensin lapsen ja kodin hyvää hoitoa ja sitten tiivistä ”psykososiaalista” suhdetta lapseen (Vuori, 2001). Äidin jatkuva tavoitettavuus on liitetty hyvän suhteen kehittymisen edellytykseksi, mikä on ristiriidassa äitien palkkatyöhön osallistumisen kanssa. Mediapuheessa kuitenkin korostuu yksiselitteisesti palkkatyön tärkeys äideille. Ansiotyö ja kokemus ammatillisesta arvostuksesta ovat peruste, jolle hyvän äitiyden odotukset mediapuheessa rakentuvat (Berg 2008, 138). Työn tuottama tyydytys ja itsetunto määrittävät siten hyvän äitiyden edellytykseksi mediapuheessa.

Työttömyyttä ja vanhemmuutta tutkineen Böökin (2001) mukaan kotona lapsiaan hoitava äiti määrittyy nykyään yleisessä keskustelussa yhä enemmän työttömyyden kuin kotiäitiyden kautta (Böök, 20). Työttömänä ollessaan äidit saattoivat kuitenkin tukeutua kotiäidin normiin rakentaakseen itselleen myönteistä identiteettiä (Böök, 22). Kristiina Berg on tutkinut äitiydelle tuotettuja kulttuurisia odotuksia (2008). Hänen tutkimuksensa tavoitteena on tehdä näkyväksi vaihtoehtoisia tapoja konstruoida hyvänä tai riittämättömänä koettua äitiyttä, sekä haastaa pohtimaan erilaisten tulkintojen

perusteita ja oletuksia. Kulttuuriset äitiyttä koskevat odotukset vaikuttavat myös siihen, miten äitiys henkilökohtaisella tasolla koetaan.

Bergin tutkimuksen (2008) mukaan on olemassa äitejä eri suuntiin vetävien moninaisten ja ristiriitaisten kulttuuristen odotusten kirjo. Odotukset jäsentyvät neljälle ulottuvuudelle: 1) lapselle omistautuva – itseään toteuttava, 2) emotionaalinen side – rationaalinen tehtävä, 3) odotuksia toteuttava – omaehtoinen, 4) itsenäinen - äitiyttä jakava. Äitiyden toteuttaminen kulttuurisesti ”oikein” on näiden odotusten välissä tasapainoilua. Ulottuvuuksien kautta esille tulevat kaksoisviestit voivat heikentää äitien itsetuntoa, tuottaa riittämättömyyden tunteita tai yllyttää suorittamaan äitiyttä. Myös äitiyden ammatillinen tukeminen edellyttää tasapainoilua, jottei äitejä idealisoida tai syyllistetä kulttuurisia odotuksia vasten. Tutkielmassani pyrin tarkastelemaan minkälaisia itsekäytäntöjä äidit reflektointien kautta muodostavat elämässään, jossa äitiyden odotukset ”vetävät” moneen eri suuntaan.

2.1 Äitiyden muuttuvat ihanteet ja familistinen käänne

Työmarkkinoiden, kotihoidontuen ja normatiivisten äitiysdiskurssien lisäksi tai niiden ehdoilla kotihoidon yleisyyteen vaikuttavat myös äitien ja perheiden ihanteet. Julkusen (2005, 375–378) mukaan lasten kotihoidon tuen lisääntynyt käyttö on osa familistista käännettä. Jallinoja paikansi 1990-luvun HS:n perheaiheisista kirjoituksista familistisen käänteen, jonka perustana on kotiäitiys ja ”hyvä vanhemmuus”. Jallinojan mukaan vahvistunut familismi oli vaikuttanut siihen, että kotihoito ymmärrettiin kirjoituksissa normatiivisena ihanteena, jota oli vaikeaa arvostella (Jallinoja 2006, 107). Kotihoidon paremmuuteen vetoamisessa käytettiin lähteenä tiedettä ja sitä perusteltiin äitien valinnan vapautena.

Naiset itse pitävät usein hoitovapaita mahdollisuutena hoitaa lapset hyvin – toteuttaa hyvää vanhemmuutta ja pienten lasten hoitaminen kotona on suomalaisille äideille tarjoutuva kunnan äidin positio (Jokinen 2010, 53). Äideillä on kotihoidon ihanne, siitäkin huolimatta- tai jopa sen vuoksi, että epävarmuutta luovat määräaikaisten työsuhteet, joita on yleisesti juuri perheenperustamisiässä olevilla ja nuorten

lapsiperheiden vanhemmilla, varsinkin naisilla (Siltala 2004). Suomalaista perhepolitiikkaa voisi osittain kutsua sopimukseksi paholaisen kanssa: Saat kotihoidon tuet, pitkät hoitovapaat ja lapsellesi subjektiivisen päivähoido-oikeuden, kun hyväksyt huteran toimeentulon, määräaikaiset työsuhteet ja kaikki puolin epävarmat työmarkkinat sekä sopeudut työmarkkinoiden joustavuusvaatimuksiin (Jokinen 2010, 53).

Tapa, jolla kulttuuriset käsitykset muotoutuvat osaksi omia ihanteita ei ole riippumaton äidin taustasta. Käyhkön mukaan vanhemmuuden ihanteita muodostavat luokka sekä sukupuoli (2006). Käyhkö osoittaa tutkimuksessaan siivoojakoulusta, kuinka yksilöitä sijoitetaan kulttuurin, arvojen ja ihanteiden omaksumisen välityksellä yhteiskunnan hierarkioihin (Käyhkö, 54). Foucault`n (2010, 134) mukaan on kyse suostuttelevasta vallasta, joka ohjaa toimimaan kulttuuristen ihanteiden, odotusten mukaan ja haluamaan tietynlaista elämäntyyliä. On kyse biopolitiikan, itsekäytäntöjen ja kulttuuristen ihanteiden välisestä suhteesta. Erilaiset kulttuuriset ihanteet toimivat itsekäytäntöjen moottorina, mutta ne myös yksilöivät ihmisten valinnat.

2.2 Äidit työmarkkinoilla

Vaikka itsekäytäntöjen tarkastelussa on individualistinen juonne, tutkielman oletuksena on rakenteiden yhteys yksilön toiminnan mahdollisuuksiin. Työmarkkinoiden rakenteet mahdollistavat ja rajoittavat yksilön toimintaa. Työmarkkinoiden sukupuolistuneet rakenteet vaikuttavat äitien työssäkäyntiin; määräaikaiset työsuhteet ovat lähes kaksi kertaa yleisempiä naisilla kuin miehillä (Lehto & Sutela 2008).

”Suomalaisessa kahden ansaitsijan perhemallissa ja äitien yleisessä kokopäivätyössä kietoutuvat yhteen kulttuuriset käsitykset lapsuudesta julkisena vastuuna, palkkatyöäitiyden ihanne, sukupuolten tasa-arvoa ajava perhepolitiikka ja vahva kokopäivätyötä painottava työetiikka (Närvi 2014, 52).” Nämä ihanteet ja kulttuuriset käsitykset ilmentävät niitä rakenteita, jotka käytännössä pyytävät äitejä tietynlaiseen toimintaan. Ihanteiden ja kulttuuristen käsitysten läsnäolo tässä tutkielmassa merkitsee yhteiskuntapoliittista kehystä, jossa itsekäytäntöjen tarkastelu tulee mielekkäämmäksi asettumalla kontekstiin.

Naisten palkkatyöläistyminen johtui Silvia Federicin (2012, 15) mukaan ennen kaikkea siitä, että naiset 1900-luvun puolivälistä lähtien kieltäytyivät palkattomasta työstä kotona. Kotityön vastustuksessa ei ollut kysymys vaatimuksesta päästä palkkatöihin, vaan palkkatulon kautta naisten itsenäisyyden saavuttaminen suhteessa patriarkaaliseen ydinperheeseen. Varsinkin marxilais-feministit toivat näkyville naisten tekemän uusintavan kotityön arvon kapitalistisessa järjestelmässä mm. työvoiman uusintajina. Feministinen liike vaatikin ja otti keskusteluun kotityöpalkan, jolla tunnustettaisiin naisten tekemän uusintavan työn merkitys koko järjestelmässä.

Suomalaisäitien työhön osallistuminen on eurooppalaisittain korkealla tasolla. Ruotsissa ja Tanskassa naisten työssäkäyntiaste on Suomea korkeampi, mutta näissä maissa myös naisten osa-aikatyön tekeminen on yleisempää. Työssäkävivistä suomalaisäideistä valtaosa tekee kokoaikatöitä. Kokoaikatyössä olevien osuus kaikista äideistä on Suomessa lähes 15–20 prosenttiyksikköä korkeammalla kuin muissa Pohjoismaissa. (Miettinen 2012, 13.)

Hoitovapaa laskee pienten lasten äitien työssäkäyntiastetta selvästi, mutta hoitovapaan jälkeen suomalaisäidit palaavat työmarkkinoille, ja kouluikäisten lasten äitien työssäkäyntiaste on Suomessa Euroopan korkeimpia. (Miettinen 2012, 14) Lapsiperheiden vanhemmat käyvät töissä yleisemmin kuin lapsettomat naiset ja miehet, poikkeuksena ainoastaan alle kolmivuotiaiden lasten äidit (Salmi & Lammi-Taskula & Sauli 2014, 82). Yhteiskunnassa voi kuitenkin olla useampia yhtäaikaisia kulttuurisia malleja, kuten julkinen vastuu hoivasta ja samaan aikaan ihanne, jonka mukaan alle 3-vuotiaille hyvä lapsuus tarkoittaa äidin (ja isän) turvaamaa kotihoitoa – kuten Suomessa (Närvi, 52).

Myös työelämään liittyvät sellaiset äitiyttä määrittelevät erilaiset yhteiskunnalliset diskurssit, joissa rakennetaan ja muovataan sukupuolistuneita normeja ja ihanteita hyvällä äitiydelle (Vuori, 2001). Yksiselitteisten normien sijaan kyse on kuitenkin myöhäismoderneissa yhteiskunnissa sellaisesta välittyneemmästä moraalista, joka ei määrää vaan pikemminkin määrittelee toimijaan, esimerkiksi äitiin kohdistuvia vastuita ja velvollisuuksia (Himmelweit 2013).

3 ÄIDIT ITSESUHTEEN RAKENTAJINA

Äidit neuvottelevat omaa itesuhdettaan erilaisten kulttuuristen odotusten keskellä (Berg 2008). Yleisessä keskustelussa äitien hoivavalinnoista näkyy sekä palkkatyöäitiyden ideaali, jossa äidin tehtävä on irtautua lapsestaan ja osallistua palkkatyön muodossa kestävyysvajeen paikkaamiseen. Tämän kanssa vastakkain asettuu vahva äidin tarjoaman kotihoidon ideaali, jossa äidin tehtävänä nähdään varhaisen kehityksen tukeminen ja tasapainoisen tulevan kansalaisen kasvattaminen (Närvi 2014, 56).

Kulttuuriamme ja yhteiskuntakehitystä, joka on luonut yksilöiden tarpeen suhtautua erityisen refleksiivisesti itseen ovat selittäneet refleksiivisen modernisaation teoreetikot, kuten Anthony Giddens ja Ulrich Beck. Modernisaatiokehitys – työnjaon, instituutioiden ja elämänpiirien eriytyminen, globalisoituminen, yhteisöllisten traditioiden rapautuminen ja näiden seurauksena muodostunut yksilöllistyminen on luonut yksilöille refleksiivisyyden pakon. Yksilöt voivat ja heidän on välttämätöntä luoda ja uusintaa oman erityisen olemassaolonsa ja yhteiskunnan suhde jatkuvan ”refleksiivisen” arvioinnin kautta (Helen 1997, 14).

Yksilöitä aiemmin vahvasti määrittäneitä traditioita, rakenteita ei enää entisellään ole, vaan ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Pysyviä luokka-, ammatti-, sukupuoli, ydinperhe muotoja ei ole, vaan yhdenlainen modernisaatio murentaa ja muuttaa toista (Beck 1994, 2). Yhteiskuntakehitys on muovannut maailman ja elämänyhteyden, jossa henkilökohtaisen olemassaolon arviointi koskee jokaista yksilöä (Helen 1997, 14). Hallinta tapahtuu tällöin vapauden kautta (Miller & Rose 2010). Elämänpolitiikka yhdistää Helenin mukaan rakenteelliset globaalit ja yksilökohtaiset kysymykset olemassaolosta. Refleksiivisyys on siis elämänpolitiikan käytännöllinen muoto. Se tarkoittaa itseään vastaan asettumista ja elämisen ehtojen tarkastelua.

Koska olemassaolon ja elämänmahdollisuuksien refleksio antaa vapauden ja mutta myös tekee välttämättömäksi valita, äitien refleksioiden tarkastelu tuo esiin, millaisia reunaehtoja kulttuuri luo. Elämänkulkua suuntaavat valinnat ja niiden perusteet ja

mahdollisuudet kertovat yhteiskunnasta ja äitien ympäristöstä, joissa valintoja tehdään. Siksi itsekäytäntöjen tarkastelu voi osoittaa, minkälaisiin yhteiskunnallisiin instituutioihin ne kiinnittyvät ja miten.

Koska hallinta perustuu vapauteen, yksilöt joutuvat itse suunnittelemaan, laatimaan, sovittamaan ja paikkaamaan omat elämäkertansa, jota Beck (1994) nimeää ”yksilöllistymiseksi”. Beck kuitenkin muistuttaa, ettei yksilöllistyminen perustu yksilöiden vapaisiin päätöksiin. Yksilöllistyminen on pakkoa; ”Pakkoa tuottaa, suunnitella ja sovittaa näyttämölle oman elämäkerran ohella myös siihen liittyvät sitoumukset ja verkostot, jotka muuttuvat kunkin omien mieltymysten ja elämänvaiheiden muuttumisen myötä – tietysti hyvinvointivaltion yleisten ehtojen ja mallien kuten työmarkkinoiden, koulutusjärjestelmän, asuntomarkkinoiden asettamissa rajoissa. Tällainen tarkastelu kuuluu myös jokaisen tutkimani äidin elämään; miten he sovittavat yhteen erilaiset halut perheen ja työnteon väliltä työmarkkinoiden asettaessa reunaehdoja.

Tämän vuoksi ”yksilöllistyminen” merkitsee totunnaisen elämäkerran muuttumista ”refleksiiviseksi” elämäkerraksi (Giddens 1994, 137). Beckin esimerkki perheen elämää ennen määritelleistä tekijöistä osuu suoraan myös tutkimuksen äitien arkeen. Aikaisemmin elämää määrasivät säätyperusteiset avioliittokäytännöt, johon kuuluivat mm. avioliiton purkamattomuus ja naisen velvoitteet äitinä. Nämä supistivat liikkumatilaa mutta samalla ne myös velvoittivat ja pakottivat ihmisiä yhteisyyteen. Beckin mukaan näiden mallien rikkoontuminen moninkertaistaa avoimiksi jäävien kysymysten määrän, siitä miten elää elämää (Beck 1994, 30).

Kun naiset käytännössä pystyvät toivomaan ja saamaan sekä uran että hankkimaan lapsia, tarkoittaa se että ydinperheen puitteissa arkeaan elävät vanhemmat toteuttavat ja pitävät koossa kahta yksilöelämäkertaa. Osallisuus palkkatyöyhteiskunnassa edellyttää työelämään osallistumista ja se taas kouluttautumista ja liikkuvuutta ja liikkumisvalmiutta. Nämä edellytykset eivät ole pakotteita, mutta kehottavat yksilöä mieltämään itsensä yksilöksi, suunnittelemaan, ymmärtämään, soveltamaan ja toimimaan – tai vaihtoehtoisesti kärsimään epäonnistumisesta koituvat, itse aiheutetut seuraamukset (Beck 1994, 30). Äidit ”valitessaan” lastensa pitkän kotihoidon vastaanottavat näin ollen Beckiä mukaillen riskin työmarkkina- asemansa suhteen.

Vapauksien käyttö asettuu näin yksilön taakaksi; päätökset, jotka puristetaan esiin yksilöstä väkisinkin ongelmiin johtavien mallien puitteissa, asettavat yksilön kaiken keskipisteeksi (Beck 1994, 31).

3.1 Äitiys ja itsereflektio

Yksi tulkintatapa on nähdä äitien itsereflektio suhtautumisesta itseen ja omiin valintoihin Michel Foucault`n biopolitiikan ja sen käytännöllisen muodon, itsekäytäntöjen kautta. Foucault`n käsite itsekäytännöt tai joissakin suomenneksissä käytetty minätekniikat kykenevät parhaiten saamaan kiinni siitä, mistä äitien neuvotteluissa itsensä kanssa on kyse ja kuinka Foucault`n ajatus katseesta itseen ja huolestuminen itsestä on ajalle tyypillistä ja äitien toimintaan osuvaa, kun ”kasvatustavat ovat yksilöllistyneet ja äidit (vanhemmat) joutuvat entistä useammin itse ratkaisemaan, miten tulkitsevat lapsen viestejä, miten niihin vastaavat ja miten ymmärtävät oman toimintansa tarkoituksen suhteessa yhteisöllisiin merkityksiin” (Korhonen & Perho 2014, 50).

Ranskalainen filosofi Foucault (1926–1984) tunnetaan tietoa, valtaa ja itsekäytäntöjä koskevista ajatuksistaan (Alhanen 2009, 11). Biopolitiikka perustuu Foucault`n käsitteeseen, jolla viitataan politiikkaan joka sijaitsee ja toimii elämän tasolla ottamalla elämän hallinnon politiikan kohteeksi (Repo, 2011). Itsesuhteen tarkasteleminen on tämän vuoksi merkityksellistä, koska se kertoo miten hallinta tapahtuu ihmisten kautta, heidän omien ajatusten, mielenliikkeiden ja halujen kautta.

Biopolitiikka ja itsekäytännöt kietoutuvat tässä tutkielmassa yhteen Foucault`n toisen käsitteen biovallan kautta. Biovalta on valtaa, joka todellistuu toiminassa; vapauksien ja valinnanmahdollisuuksien käytössä. Se kohdistuu Foucault`n mukaan eläviin ihmisyksilöihin ja populaatioihin, ja sillä tarkoitetaan pyrkimystä muovata, hyödyntää, voimaperäistää ja ohjata ihmisten kykyjä ja ominaisuuksia, jotka voivat olla ruumiillisia, sielullisia, ajatuksellisia tai yhteisöllisiä (Helen 2004, 215).

Vähämäen (1998) mukaan biopolitiikka on tietylle historialliselle aikakaudelle ominainen subjektivisuuden tuottamisen muoto. Itsekäytännöt ovat yksi subjektivoinnin

muoto, jossa yksilö rakentaa omaa toimijuuttaan. Tämä hallinnoinnin muoto on mahdollinen moderneissa yhteiskunnissa, joissa valinnat eivät pohjautu auktoriteetteihin, vaan yksilön kykyyn käyttää mahdollisuuksiaan hyväkseen.

Biopolitiikassa on siis kyse siitä, kuinka hallinnan ulkoiset muodot käännetään itsen hallinnan tekniikoiksi (Vähämäki 1998). Esimerkiksi äitiyden toteuttamista koskevat normit ja äitiydelle asetetut rooliodotukset voi jossakin määrin kääntyä henkilökohtaisiksi arvoiksi. Hallinta toimii siis vapaan äidin kautta. Kuitenkin äitiyden rooli ohjaa käyttämään vapautta hallinnan mukaisesti. Tässä tapauksessa äitejä voidaan hallita koskematta heidän muodolliseen autonomiaan. Äitien itseohjaus muodostuu kun itsehallinnollisiin asioihin puututaan esimerkiksi neuvolainstituutiossa. Tällöin itseohjaus muodostuu osaksi instituution päämääriä hyvästä vanhemmuudesta ja hyvin kehittyvästä lapsesta (Dean 1999, 79).

Äitien työssäkäynti sosiaalisena kysymyksenä yhdistää yksilön ja yhteiskunnan suhteen, hallinnan ja itsereflektion. Hyvinvointivaltion pyrkimys taata kansalaisilleen hyvinvointi ja turvallisuus kytkeytyvät hallinnan analyysiin. Deanin mukaan pyrkimys muovata väestöjen ja niiden jäsenten vastuullisuuden ja autonomisuuden kykyjä on onnistunut niin hyvin, että nykyään yhteiskunnan hallitseminen on mahdollista yksilöiden omien pyrkimysten ja valintojen välityksellä (Dean 1999). Tutkielmassani äitien pyrkimykset ja valinnat tulevat esille itsekäytäntöjen tarkastelun ansiosta, jolloin voi tarkastella niiden suhdetta yhteiskuntapoliittiseen kontekstiin kuten kotihoidontukijärjestelmään, joka yhteiskunnallisena instituutiona ohjaa äitien käyttäytymistä.

3.2 Itsekäytännöt biopolitiikan ympäristössä

Kun äidit kertovat haastatteluissa elämästään, he rakentavat Foucault`n mukaan itse itseään moraalisen subjektina (Foucault 1988), sosiaalisen todellisuuden toimivaksi osaksi (Jokinen, 2004). Subjektius merkitsee Foucault`lle suhdetta itseen, jonka kautta ihminen rakentuu moraaliseksi toimijaksi. Moraalisen subjektin rakentamisessa on kysymys siitä, kuinka elää tämä elämä, miten subjektivoitua (Jokinen, 2004, 124).

Foucault`n mukaan voidaan todeta että, äidit väistämättä rakentuvat subjekteiksi jonkinlaisissa valta-suhteissa. Kuitenkin itsekäytäntöjen perustana on vapaus. Subjektit rakentuvat historiallisten käytäntöjen muovaamina ja tällöin kysymys vapaudesta tarkoittaa Foucault`lle ihmisten mahdollisuutta hallita ja muuttaa sitä, keitä ja mitä he ovat muokkaamalla niitä normeja, joiden mukaan heidän suhteensa itseensä ja toisiin muodostuu (Helen, 1997, 20). Foucault`lle vapaus ei ole yleistä, vaan ”elämäkäytännöissä toteutuvaa vapautta ” (Helen, 1997, 20). Ihmisten tulee olla vapaita kyetäkseen muokkaamaan itseään tietynlaisiksi subjekteiksi. Vapautta käyttäessään ihmiset suuntaavat toimintansa johonkin tarkoitukseen. Foucault (1988) määrittelee itsekäytännöt refleksiiviseksi vapauden harjoittamiseksi. Eli vaikka subjekteilla on sidos valtasuhteisiin ja vaikka ihmiset subjektivoituvat ajattelua ja toimintaa ohjaavissa käytännöissä sekä niissä vaikuttavissa valtasuhteissa, se ei kuitenkaan tarkoita että subjektit eivät olisi vapaita. He voivat toimia toisin, kuin käytännöt edellyttävät, ja nousta vastarintaan vallankäyttöä vastaan. (Alhanen, 2009, 158).

Vapaus on siis vapauden harjoittamisen käytäntöjä, joiden avulla ihmiset muodostavat refleksiivisen itsesuhteen ja työstävät omaa itseään subjektiksi. Vapautta on tulla oman elämän subjektiksi: kyvystä ja mahdollisuuksista, jotka muovaavat yksilön suuntautumaan elämään ja vapauksiin omina ja käyttämään niitä. Historiallisesti muuttuvat käytännöt ohjaavat subjekteja muodostamaan erilaisia suhteita itseensä, toisiin ihmisiin ja omaan yhteisöönsä. Muutama vuosikymmen sitten äidit muodostivat omaa subjektiuttaan eri tavalla koska esimerkiksi äitiyden kulttuuriset odotukset olivat erilaiset.

Itsekäytännöt tulkintatapana sisältävät vahvan yksilöllisen kulttuurin eetoksen, jossa yksilö muoaa elämän omakseen henkilökohtaisten valintojen, ja elämähallinnan keinoin. Tällainen individualistinen ote on harhaanjohtava siinä mielessä, että jokainen yksilö tekisi täydellisen itsenäisiä päätöksiä. Valinnat ja päätökset näyttäytyvät tässä uudessa hallinnoinnin tavassa vapailta ja yksilöt autonomisilta (Miller & Rose 2010), mutta normalisoiva hallinta osallistuu näiden valintojen syntymiseen. Tarkastelun kohteena ei ole kuitenkaan valintojen alkuperät vaan se, mitä vapaus ja sen myötä tuleva refleksiivinen itsesuhde synnyttävät. Kun tässä tutkielmassa puhun vapaudesta, puhun

vapaudesta siinä kulttuurisessa mielessä, että toimintaamme ohjaa sosiaalinen maailma normeineen ja odotuksineen.

3.3 Huoli itsestä äitinä

Foucault`n teos Seksuaalisuuden historia (2010) on äitien ympärillä leijuvan huolen vuoksi tutkielman kannalta myös yksi tärkeimpiä. Teoksessaan Foucault tarkastelee sen Nautintojen käyttö ja Huoli itsestä – osissa, niitä mekanismeja, kuinka ihminen tulee huolestuneeksi itsestään ja jatkuvan itsetarkkailun alaisuuteen. Kun refleksiivisen modernin teoria kuvaa yksilöllistynyttä kulttuuria relflesiivisyyden synnyttäjänä, niin Foucault`n genealoginen kritiikki jäljittää tämän yksilöllistymiskehityksen alkuperiä, vaikutusyhteyksiä ja muodonmuutoksia (Helen 1997, 15). Foucault avaa tutkielman kannalta hienovaraisemmin niitä mekanismeja, joita itsesuhteeseen liittyy. Hienovarainen tarkastelu ottaa huomioon seksuaalisuuden ja äitiyden ruumiillisuuden ja kokonaisvaltaisuuden.

Teoksessaan Foucault pohtii myös miksi juuri seksuaalisuus on asia joka niin paljon puhututtaa. Foucault tarkastelee niitä mekanismeja joita seksuaalisuuden ympärille on liitetty. Foucault`n mukaan missään muussa kulttuurissa huomiota ja mielenkiintoa ei ole niin ahkerasti suunnattu seksuaalisuuteen, eikä siitä ole puhuttu niin paljon kuin länsimaisessa kulttuurissa, ja etenkin 1600–1800 luvuilla. Seksuaalisuuteen on liitetty kristinuskon alkuajoista lähtien paljon kieltoja ja varoituksia. Oli selkeää mikä seksuaalisuudessa on sallittua ja mikä ei. Ihmisen piti jatkuvasti tarkkailla itseään ja pyrkiä moraaliseksi toimijaksi. Sallimaton seksuaalisuuden esille tuominen saattoi kertoa esimerkiksi sairaudesta ja siksi seksuaalisuutta piti tarkkailla ja olla huolissaan omasta tilastaan. Jokainen ajatus, tunne, teko, mielikuva, ele ja ilme on analysoitu huolellisesti ja jaettu seksuaalisuuden kiellettyihin ja sallittuihin muotoihin. Ihmiset ohjasivat itse itseään hyväksytyyn tapaan nauttia seksuaalisuudesta. Seksuaalisuutta ja äitiyttä yhdistää itsetarkkailu syntyvän huolen seurauksena. Seksuaalisuus synnyttää huolen sen oikeista muodoista ihmisen mielessä, samalla tavoin äitiyteen voi sisältyä huolenkohteita omasta riittävydestä, sensitiivisestä suhteesta lapseen ja turvallisen lapsuuden ylläpitämisestä. Bergin (2008, 67) mukaan riittävän äitiyden odotukset

sisältävät aina erottelun riittämättömään, apua tarvitsevaan äitiyteen, kuten hyvä pahaan ja normaali poikkeavaan.

Nautintojen käyttö käsittelee antiikin kreikkalaisten ja Huoli itsestä antiikin roomalaisten seksuaalietiikkaa. Foucault siirtyi tutkimaan modernin ajan seksuaalisuutta antiikin seksuaalisuuteen perustellen, että on tärkeää ymmärtää kuinka länsimaiset ihmiset ovat ylipäättään alkaneet objektivoida itseään halun subjekteina. ”Hän tarkastelee asetelmia, alkuperiä ja polveutumisinjoja, joissa minuus, oma itse, muotoutuu subjektiiviseksi vitaalisuudeksi, joissa itesuhteeksi tulee yksilön suhde omaan haluun ja joissa keskeinen kysymys koskee halun omuutta. Missä määrin halu liikuttaa itseä ja missä määrin halu on omaa?” (Helen, 1997, 21).

”Itsen vaalimista” voidaan kuvailla elämisen taidoksi, jota hallitsee periaate, että on ”pidettävä huoli itsestä. (Foucault, 2010, 316). Elämisentaidon ja siinä kehittymisen edellytyksenä on itsestä kannettava huoli. Kuitenkin ajatus, että tulee uurastaa itsensä eteen ja harrastaa itseään on kreikkalaisessa kulttuurissa ikivanha ajatus. Teoksessaan Foucault tarkastelee elämisen taidon muodostumista itsestä huolehtimisen keinoin antiikin Kreikassa. Huoli itsestä on muodostunut asenteeksi ja käyttäytymisen tavaksi, ja se on imeytynyt elämäntapaan (Foucault, 2010, 317).

Itsen vaalimisen käytännöissä rakentui ensimmäisinä vuosisatoina nautintoja koskeva moraalifilosofia. Kiellettyjen asioiden piiri ei välttämättä kasvanut, eikä tavoitteena ollut luoda mitään autoritaarisempaa ja tehokkaampaa kieltojärjestelmää. Sen sijaan muutos koskee ennen kaikkea sitä tapaa, jolla yksilön tulee rakentaa itseään moraalisubjektina. Kun Foucault kirjoittaa ”sukupuolimoraali edellyttää yhä, että yksilö alistuu tietynlaiselle elämäntavalle, joka määrää olemassaolon esteettiset ja eettiset kriteerit”, voi sitä perustellusti rinnastaa äitiyden moraalikoodeihin. Rinnastan Foucault käsittelemän sukupuolimoraalin oikean käytön äitiyden hyväksytyihin koodistojen noudattamiseen. Erityisesti moraalikoodistot ja itsen vaaliminen sopivat teemana äitiyden tutkimiseen aikana, jolloin äitiyden kulttuuri vaikuttaa olevan ristiriitaisia odotuksia täynnä.

Seksuaalisuuden historiallisen tarkastelun ansiosta tulee näkyviin se, miten moraaliset kysymykset sekä äitiyden huolen kohdat ovat aikansa tuotteita, ja niiden vaikutus kokemukseen äitiydestä. Historiallisesti muuttuva tapa nähdä ja käsittää jokin asia

ongelmallisena, erityistä pohdintaa ja huolta vaativaksi ohjaa sitä, miten ongelmallisina ymmärretyistä ilmiöistä ajatellaan. Tutkimukset äidin ja lapsen vuorovaikutuksesta ja suhteen tärkeydestä 1950–60-luvuilla osoittivat samalla millainen vaikutus huonolla äidillä on. Avioton äiti oli ”epäkypsä” tai ”sosioekonominen riskiäiti”, palkkatöissä käyvää äitiä puolestaan saatettiin nimittää asiantuntijoiden ammattilehdissä ”patologisen torjuvaksi” (Nätkin 1997, 24). Historiallinen tarkastelu myös osoittaa, kuinka äitien itsesuhteiden taustalla on rakentunut järjestelmä, jota sukupuolittuneesti uusinnetaan käytännöissä (Beauvoir, 2009).

3.4 Itsekäytäntöjen toiminta

Foucault ymmärtää itsekäytäntöjen olevan kiinteästi yhteydessä etiikkaan ja moraliin. Foucault jakaa moraalin kolmeen eri ulottuvuuteen. Yksi moraalin ulottuvuus on moraalilakien kokoelma, joka koostuu arvojen ja käyttäytymisohjeiden määrittelmästä. Moraalilait määrittelevät kielletyn ja sallitun, oikean ja väärän määrittelevät säännöt. (Foucault, 2010). Toimittaja Maria Pettersson kuvaaman tilanteen voi rinnastaa äitiyden moraalikoodeihin; ”Kaikki, siis ihan kaikki tietävät, miksi lapsen pitäisi olla kotona tai päiväkodissa. Ja saako lapsen mössö tulla purkista vai pitääkö äidin viljellä itse porkkanasoseensa.” Moraalilait eivät ole selkeä kokonaisuus äitiyden oikeista toimintamalleista, vaan niistä jatkuvasti neuvotellaan ja sovelletaan käytännöissä.

”Moraalilla ymmärretään joukkoa arvoja ja toimintasääntöjä, joita yksilölle ja ryhmille annetaan erilaisten määräilykoneistojen, kuten perheen, kasvatusinstituutioiden ja kirkon välityksellä. On mahdollista, että nämä säännöt ja arvot muotoillaan täsmällisesti yhtenäisen opin sisällä ja että niitä sovelletaan oppiin liittyvän selkeän valistuksen keinoin. On kuitenkin myös mahdollista, että säännöt ja arvot välitetään epätarkasti, ja sen sijaan, että ne muodostaisivat järjestelmällisen kokonaisuuden, ne rakentuvatkin monimutkaisesta rykelmästä toisiaan korvaavia, korjaavia ja kumoavia tekijöitä, jolloin erilaiset

kompromissit ja kiertoliikkeet käyvät mahdollisiksi. Näine varauksin voidaan ohjailevaa kokonaisuutta kutsua ”moraalilakikokoelmaksi”.
(Seksuaalisuuden historia 2010)

Toinen moraalien ulottuvuus on moraalinen käyttäytyminen, eli se miten ihmiset käyttävät ja soveltavat moraalilakia (Helen 1997, 20). Moraalilait vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen. Äidit ovat valintojen edessä sen suhteen, mitä moraalilakeja he kokevat haluavansa noudattaa. Toisiaan moraalilakejen noudattamiseen käytetään paljonkin resursseja, toisinaan ohjeet sivuutetaan tai vastustetaan käyttäytymisohjeita. Moraalisen subjektin rakentaminen ei ole itsessään hyvää tai pahaa, vaikka Foucault puhuukin *moraalisen* subjektin rakentamisesta. Jokainen rakentaa subjektiuttaan omalta kannalta parhaalla mahdollisella tavalla.

Foucault ei kuitenkaan pyri osoittamaan, miten ohjeita ja sääntöjä todellisuudessa noudatetaan tai vastustetaan, vaan häntä kiinnostaa enemmän moraalien kolmas ulottuvuus (Alhanen 2004, 155). Moraalilakien ja moraalikäytöksen lisäksi pitää Foucault'n mukaan analysoida myös *”käytäntöjä, joilla ihminen rakentaa itseään moraalisen käyttäytymisensä subjektiksi.”* Kai Alhanen on tulkinnut Foucault tekstien perusteella hänen viittaavan moraalilla subjektilla olemisen tapaan tai ominaisuuksiin, joita ihminen itselleen hankkii harjoittamiensa käytäntöjen avulla.

Tässä ei ole siis kyse moraalilakien sisällöstä. Kuten, mitkä asiat äidit kokevat säännöiksi ja ohjeiksi, joita täytyy noudattaa tai joita he eivät halua totella. Eikä tässä ole kyse myöskään moraalikäytöksen eroista, eli miten eri tavoin äidit keskenään moraalilakeja noudattavat tai miten moraalikäyttäytyminen on muuttunut. Moraalien kolmas ulottuvuus on siis erilaiset tavat ja tekniikat, joilla ihmiset muokkaavat itseään moraalisisina toimijoina. Foucault kutsuu näitä itsekäytännöiksi. Moraaliseksi subjektiksi tuleminen edellyttää aina käytäntöjä, joiden kautta ihmiset muokkaavat itseään moraalisisina toimijoina. Tämä on tutkielman kannalta keskeisin ajattelumalli. Näen siis haastattelemiani äidit itseään muokkaavina moraalisisina toimijoina, jotka rakentavat tätä toimijuutta myös tutkimushaastattelun vuorovaikutustilanteessa.

Helen (1997) näkee tämän moraalien kolmannen ulottuvuuden sijoittuvan kahden muun ulottuvuuden väliin ja perustelee sitä sillä, että siinä subjekti miettii kuinka toimia suhteessa ohjeisiin, miten suhtautua omaan itseen ja ajatuksiin. Itsekäytännöt toteutuvat diskursseissa ja projekteissa, jotka pyrkivät ohjaamaan, neuvomaan, muovaamaan, arvioimaan ja problematisoimaan moraalista toimijaa, äitiä (Helen 1997, 20). Eli miten suhtautua äitinä neuvolasta, ystävilta, omalta äidiltä, lehdistä, internetistä, tutkimuksista saamaan tietoon ja opastukseen. Tämä oman itsen moraalinen ohjaaminen koostuu siis käytännöistä ja malleista, joilla ”subjekti muodostaa suhteen itseensä ja muokkaa itsestään moraalisen toimijan (Helen 1997, 20).

3.5 Äidin suhtautuminen käyttäytymissääntöihin

Foucault erottaa erilaisia tapoja laittaa itsensä käyttäytymään. Ensiksikin äiti voi työstää haluja, aikomuksia ja tunteita. Silloin yhdistyy moraalinen toiminta ja itsensä hallitseminen, Äiti voi noudattaa sääntöjä, esimerkiksi kuunnella psykologin lausuntoja lapsen kielellisen kehityksen tukemisesta ja toimia sen mukaan. Äiti voi myös esimerkiksi työskennellä itsensä toteuttamisen halun kanssa. Toiseksi äiti voi ottaa moraaliset velvoitteet vakavasti ja ”alistua” käyttäytymissääntöihin. Tällöin subjekti asettaa itsensä moraaliseen järjestykseen sekä tunnistaa moraalisäännön määrittävän toimintaansa ja omaa toimijuuttaan (Helen, 21). Voi tuntea velvollisuutta tehdä asia oman ryhmän arvojen mukaan. Alistuminen velvoitteisiin voi tarkoittaa myös tietyn henkisen tradition noudattamista. Äitiydessä voi uhrautua ja pitää uhrautumista velvollisuutena, hyvän äidin mittarina. Tällöin ”alistuu” yleisiin ajatuksiin hyvän äidin ominaisuuksista. Kolmanneksi itseä voi muokata erilaisten itsereflektioiden kautta. Voi pyrkiä oppimaan erilaisia tapoja olla parempi vanhempi tai puoliso. Jos kokee ristiriitaisuutta omien ajatusten ja yleisesti hyväksytyjen asioiden kanssa, voi syntyä oman mielen kamppailua äidin ”omien” halujen ja normien kesken. Neljäs tapa laittaa itsensä käyttäytymään on jokin päämäärä, jota kohden yksilö haluaa pyrkiä.

Helen kirjoittaa itsekäytäntöjen luonteesta; Oleellista itsekäytännöissä on ”yksilöllinen tuntuma, elämys, kokemus olemisesta. Elämyksen tulkinnan, ymmärtämisen ja

uudelleen kokemisen – refleksion – kautta elämä muuttuu omakohtaisesti eletyksi. Elämän itse eletyksi muovaamisen tekniikoiden ja asetelmien ydin on oman elämän ja halun äärellisyyden esiintuominen ja tunteminen. Eletyssä subjekti kohtaa erityisen puutteellisuutensa, omat rajansa, mihin perustuu suhde itseen, omaan haluun. Tämä tekee mahdolliseksi yksilöllisen oman elämän hallinnan ja suuntaamisen, ”valitsemisen”.

Itsekäytäntöjen toteutumisessa on kyse elämäntavasta. Elämäntavallisuuden asetelmiin kuuluu subjektien suhde tietoon, ”elämän tosiasioihin”, valtasuhteet eli suhteet toisiinsa sekä suhde itseen ja omaan olemiseen suhteutuvat ja vaikuttavat toisiinsa. Vaikutussyhteet yksilöllistävät elämän perusasiat ja muuntavat tilanteen lukemattoman moniksi julkisiksi, poliittisiksi kysymyksiksi (Helen, 23). Käytännöt puuttuvat yhä intensiivisemmin elämään, ja ottavat piiriinsä yhä hienovaraisempia ja yksilökohtaisempia elämän ja olemisen ilmiöitä. Samaan aikaan yksilökohtainen ja intiimi itsehallinnan ja –ymmärryksen mahdollisuuksien laajenemiseen ja elämän yksilöllisen ”valinnan” syntyyn.

4 AINEISTO JA MENETELMÄT

Itsekäytäntöjen näkökulmasta työmarkkina-aseman ja päivähoitoratkaisujen välinen kytkös on moniulotteinen yhteiskunnan rakenteellinen ja yksilötason kysymys. Perheen tai yksilön tasolla valinnat näyttäytyvät itse valituilta, mutta laajempi tarkastelu osoittaa että yksilöllisiksi kutsutut valinnat heijastelevat myös yhteiskunnan rakenteellisia ehtoja. Tarkastelen sitä, miten äidit refleктоivat ja rakentuvat toimijoiksi tilanteessa, jossa kohtaavat lapsen päivähoitoratkaisut ja epävakaata työmarkkina-asemaa. Tutkimuskysymyksenä on: Millaisia itsesuhteen rakentamisen keinoja eli itsekäytäntöjä äideillä on? Mihin äitien valinnat liittyvät, ja miten valintoja perustellaan? Teemahaastatteluaineiston avulla pyrin ymmärtämään hoivavaihteluiden ja työmarkkina-sidoksen välistä kytköstä sekä toiminnan sosiaalisia ehtoja.

Erilaisten ajattelumallien ja neuvotteluiden tarkastelulla pyrin pääsemään käsiksi siihen, minkälaisiksi toimijoiksi äidit itseään luovat. Tällä tutkimusasetelmalla on tarkoitus myös saada näkemystä siitä, miten naisten suuri edustavuus kotihoidontuen käyttäjätalustoissa uusiutuu vuosi vuodelta yksilötasolta tarkasteltuna, vaikka isä yritetään kannustaa pitämään enemmän perhevapaita. Tutkielman aineiston muodostavat kuuden äidin teemahaastattelut.

4.1 Haastateltavina nuoret äidit

Käytin Pelastakaa Lapset ry:n projektikoordinaattorin suosituksesta Joensuun Perheentalon s-postilistaa haastateltavieni löytämiseen. Haastattelukutsussa (liite 1) ilmaisoin haastateltavan kriteereiksi äitiyden, 20-30 vuoden iän sekä sen, ettei haastateltavalla ole palkkatyötä. Mainitsin haastattelukutsussa tutkielman liittyvän työttömyyteen, joka on saattanut jättää haastattelun ulkopuolelle niitä äitejä, jotka ovat ilman työpaikkaa mutta eivät identifioitu työttömiksi. Sain kuitenkin haastattelukutsun

laittamisen jälkeen nopeasti kuusi yhteydenottoa, joista välittyi kuva, että heillä on halua kertoa tilanteestaan.

Haastateltavillani oli vähintään toisen asteen perustutkinto ja yhdellä ylempi korkeakoulututkinto. He eivät olleet ura-orientoituneita, vaan heitä kaikkia yhdisti perhekeskeisyys. Perhe nähtiin erittäin tärkeänä ja se asetettiin arvojärjestyksessä ensimmäiseksi. Kaikilla oli työkokemusta erilaisista töistä kesätöiden ja määräaikaisten työsuhteiden kautta, mutta oman alan työkokemus oli vielä vähäistä. Lähinnä oman alan työhön oli saatu kosketusta opiskeluun kuuluvien harjoitteluiden kautta. Lähes kaikki haastateltavani olivat kouluttautuneet hoiva – ja kasvatusaloille – aloille, joiden työllisyysnäkyviä pidetään hyvinä. Näiden alojen työlle ovat kuitenkin tyypillisiä osaaika ja vuorotyöt sekä määräaikaisten työsuhteet. Esimerkiksi vuorotyö voi olla haastavaa sovittaa yhteen lasten hoitojärjestelyjen kanssa.

Valitsin nuoret äidit tutkimuksen kohderyhmäksi, koska julkinen keskustelu kotihoidontuesta ja äitien paikasta kosketti erityisesti heitä ja sen myötä kiinnostuin nimenomaan heidän ajatuksistaan. Tutkimuskysymykseni ohjaamana olin kiinnostunut heikossa työmarkkinasidoksessa olevista äideistä, joten oli myös käytännön syistä helpompaa valita kohderyhmäksi nuoret äidit, joilla työura on vasta alussa ja ehto heikosta työmarkkinasidoksesta täytyisi todennäköisemmin. Lisäksi määräaikaisten työsuhteet ovat Suomessa kansainvälisesti yleisiä, ja koskevat erityisesti nuoria naisia (Sutela 2009). Naiset kokevat myös määräaikaisten työsuhteen usein ongelmallisempuna kuin miehet: naiset kokevat määräaikaisuuden useammin taloudellisesti tai henkisesti rasittavampana ja kaipaavat vakituisen työsuhteen tuomaa turvallisuutta (Lehto & Sutela 2008, 38).

Määräaikaisten työsuhteissa työskennelleet naiset ja miehet tulevat äidiksi ja isäksi vakituudessa työsuhteissa työskennelleitä ikätovereitaan myöhemmin. Lisäksi Väestöntutkimuslaitoksen (2014) tutkimus kertoo, että kolmannes miehistä ja naisista uskoo lapsen saamisesta seuraavan taloudellisia ongelmia. Erityisesti näin ajattelevat heikossa työmarkkina-asemassa olevat. Lapsen saamiseen liitetyt heikkenevät työ – ja uramahdollisuudet koskevat perhebarometrin mukaan pääsääntöisesti naisia (2014, 19). Närvin mukaan (2014, 31) perheen perustaminen uhkaa juuri silloin naisten asemaa työssä: ei ehditä saada ”jalkaa oven väliin” työelämään eikä riittävästi työkokemusta

saatetaan menettää mahdollisuuksia päästä omien toiveiden mukaisiin töihin. Tämän suhteen haastateltavani olivat tilastollisesti poikkeuksellisia vanhempia; Haastateltavat olivat tulleet äideiksi keskimääräistä aikaisemmin. Ensisynnyttäjien keski-ikä Suomessa (2012) on 28,6 vuotta. Haastateltavani olivat 26–29 vuotiaita ja heillä oli 1-2 lasta, jotka olivat haastatteluhetkellä 10kk-5 vuoden ikäisiä. Eli haastateltavani olivat tulleet äidiksi 22-27 vuotiaina.

Haastateltavista neljä äitiä oli ilman palkkatyötä, yksi äideistä oli haastatteluhetkellä määräaikaaisessa palkkatyössä, ja yksi oli työvoimapolitiittisesti järjestetyssä työharjoittelussa. Äidit ovat työelämään sijoittumisen kannalta kuitenkin hyvin erilaisissa tilanteissa. Haastateltavien ajatukset vaihtelevat töihin *menemisestä* itsestään selvänä - toiveeseen päästä johonkin työpaikkaan. Jokaisella äidillä on tarkoitus palata työelämään, töihin paluun ajankohdasta ja syystä on hyvin vaihtelevia näkemyksiä. Toisella äidillä on haaveissa kotona olo lasten kanssa mahdollisimman pitkään, kun taas toinen äiti mainitsee ”ni kyl mä sit jo joudan töihin ku se on kuitenkin jossai vaiheessa eessä.

Merkille pantavaa on että kaikki haastateltavat ovat heteronormatiivisessa parisuhteessa, ja lukuun ottamatta yhtä opiskelijapuolisoa, haastateltavien puoliset olivat vakituisissa työsuhteissa. Kahden haastateltavan lapset olivat kokopäivähoidossa kunnallisessa päiväkodissa, muut lapset olivat kotihoidossa.

TAULUKKO 1. Haastateltavat

ikä	lasten lkm	koulutus	puoliso työssä
26	2	ammattiopisto	x
28	2	ammattiopisto	x (+opiskelija)
28	2	ammattiopisto	x
29	2	AMK	x
29	2	ammattiopisto	x
27	1	AMK	x

4.2 Teemahaastattelut

Tutkimuksen aineiston muodostavat kuusi teemahaastattelua, jotka kestivät tunnista kahteen tuntiin. Haastattelujen tekemisen lähtökohtana oli kiinnostus äitien elämäntilanteeseen tässä hetkessä. Halusin lähestyä aihetta laajasti ja antaa haastateltavien itse esiintuomien asioiden myös näkyä haastattelussa, jotta heidän omalla äänellään olisi tilaa. Toinen hyvä vaihtoehto aineiston hankinnalle olisi ollut kerätä äitien kirjoituksia tämänhetkisestä tilanteesta. Luotin kuitenkin enemmän haastattelun vuorovaikutustilanteena luovan tutkimuskysymyksen kannalta hyödyllisemmän tilan reflektioiden synnyttämiseksi. Haastattelutilanteessa pystyin omalla olemisella, kysymyksillä ja kannustuksilla houkuttelemaan haastateltavaa pohtimaan myös kysymyksiä, jotka saattavat olla muodostuneet elämäntilanteesta itsenäisesti.

Haastattelu on Hirsjärven ja Hurmeen (2001) mukaan joustava aineistonkeruutapa. Joustavuutensa ansiosta se sopii tähän työhön hyvin, koska tutkimuskohteena ovat ihmisten henkilökohtaiset ajatukset, joiden sisältöä ei voi ennalta päätellä. Haastattelutilanteessa on mahdollista esittää lisäkysymyksiä ja perusteluita vastauksille, jolloin saan kattavampaa tietoa aiheesta. Tilanteessa on mahdollisuus huomioida myös ei-kielellinen viestintä, joka Puusan (2011, 76) mukaan saattaa antaa tärkeitä vihjeitä niistä seikoista, joihin olisi syytä kiinnittää huomiota ja kysyä haastattelussa tarkentavia kysymyksiä. Haastattelun joustavuus mahdollistaa myös sellaisen aineiston saamisen, jota ei osaa etukäteen odottaa. Kirjoitetusta kielestä olisi saattanut syntyä enemmän tarinamainen kertomus, kun taas haastattelutilanteessa saatoin haastaa miettimään ja sillä tavoin kyseenalaistamaan joitakin valintoja. Näin yritin haastattelutilanteessa saada kuulla valintojen taustoista, enkä vain sitä mitä on tapahtunut tai tapahtumaisillaan.

Tutkimuksen päämäärän kannalta on oleellista saada tietoa niistä problematisoinneista, joita äidit tekevät ja tässä tilanteessa toimin haastattelijana peilinä reflektoinneille sekä ajatusten aktivoijana. Väistämättä minulla oli silloin iso rooli aineiston muodostuksessa. Haastateltavien käsitys minun ajatuksista on saattanut vaikuttaa heidän kertomisen tapaan. Haastateltavien mukaan oli helpompaa kertoa asioistaan ei-äidille, jolla ei ollut

vielä tiettyä näkemystä asioista, jotka olisi saattanut olla ristiriidassa heidän oman näkemyksiensä kanssa.

Teemahaastattelu lähtee Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 48) mukaan oletuksesta, että kaikkia yksilön kokemuksia, uskomuksia ja ajatusrakennelmia voidaan tutkia tällä menetelmällä, joka korostaa tutkittavien elämismaailmaa ja subjektiivisia käsityksiä asioista. Metsämuurosen (2006) mukaan teemahaastattelu sopii tilanteeseen, jossa tutkitaan heikosti tiedostettuja asioita. Tutkijana halusinkin haastatteluilla selvittää äitien arvoja ja ihanteita, jotka saattavat olla heikosti tiedostettuja, mutta vaikuttavat heidän toimintaan ja valintoihin äitinä.

Teemat muodostin aiheen esiymmärryksen pohjalta miettien äitien elämänpiiriä. Teemoja olivat arki, äitiys, koulutuspolku ja työelämä. Käytännössä teemoihin jaottelu oli hieman teennäinen. Haastattelujen kulku mukautui kunkin haastateltavan elämäntilanteeseen, joka tarkoitti sitä että äidin puhe oli tarinaa eletystä elämästä, johon monen teeman asiat linkittyivät. Koen kuitenkin, että haastattelurungon muodostaminen oli tarpeellinen, jotta pystyin pienillä kysymyksillä ohjailemaan keskustelua. Teemahaastattelun metodisiin ominaisuuksiin kuuluu se, että osa haastattelun lähtökohdista on ennalta päätetty ja sitä kautta tutkija kykenee ohjaamaan haastattelua ilman, että kontrolloi sitä kokonaan (Puusa, 2011, 81).

Kaikki haastattelemani olivat motivoituneita haastatteluun ja puheliaita, jotka selvästi halusivat kertoa minulle asioitaan. Aloitin kysymällä siitä, minkälaista arki pienten lasten äitinä on ja sitten riippuen haastateltavasta menimme hänen mukaansa seuraavaan teemaan. Esitin melko lyhyitä kysymyksiä, joihin vastattiin pääsääntöisesti melko pitkästi. Ensimmäisten haastattelujen jälkeen huomasin virheeni esittää monta kysymystä peräjälkeen, jolloin haastateltava vastasi viimeiseksi esitettyyn. Joskus itse palasin muihin kysymyksiin uudestaan. Haastattelut olivat siis melko avoimia, vaikka kaikkien haastatteluiden taustalla oli teemoitettu runko.

4.3 Erot haastattelutilanteessa

Tässä tutkielmassa haastattelu aineistonkeruutapahtuma oli myös äitien itsereflektioinnin tila. Tiedon tuottamisen prosessissa on vaikuttanut se, kuinka he ovat minut haastattelijana ja yliopisto-opiskelijan positioineet. Se mitä olen haastattelutilanteessa heille edustanut, on vaikuttanut heidän reflektioimisen tapaan. Koulutus oli haastattelujen yksi eronteko. Koulutuksen pituus erotti minut haastateltavista. Eronteko voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, mitä ja miten minulle on haastattelussa haluttu kertoa.

Vaikuttavampi erontekijä haastattelutilanteessa oli äitiys, koska itse en haastatteluhetkellä ollut vielä äiti. Se osoittautui onnistuneeksi eronteoksi. Äitien näkemysten mukaan, heidän oli helpompi kertoa minulle asioita koska en ollut äiti.

Erään haastateltavan mukaan ei-äitinä minulla ei voinut ollut vahvoja omia äitiyteen liittyviä ajatuksia, jonka vuoksi hänen ei tarvinnut jännittää asettuvatko ne ristiriitaan. Tämä eronteko ikään kuin suojasi siltä, että olisin mahdollisesti tuominut haastateltavan valinnat. Kohtaaminen kuitenkin kuvastaa myös sitä, kuinka kiristyneitä äitiyden valinnat voivat olla.

Toisaalta ei-äitinä minulle ei myöskään välttämättä kerrota äitiyden kielleyimpiä tunteita, koska en jaa samaa äitiyden identiteettiä, ja koska oletuksena voi olla, etten voi ymmärtää kokemusta ilman äitiyttä. Puusa (2011) muistuttaakin tiedostamisen tarpeesta, että ihmisillä on taipumus antaa sosiaalisesti hyväksytyjä vastauksia. Vaikeita tunteita saattaa olla helpompi jakaa sellaisen henkilön kanssa, joka on niitä myös itse kokenut. En kuitenkaan haastatteluissa kokenut itse, että tämän eronteon takia yhteyden luominen olisi ollut vaikeaa. Kaikissa haastatteluissa välittyi tunne että puhumme samaa kieltä, ja tulimme molemmin puolin ymmärretyksi. Ennemminkin ajoittain litteroidessani huomasin, että kokemattomana haastattelijana pidin joitakin asioita itsestään selvänä, tai en uskaltanut tarkentaa tai pyytää perusteluja johonkin vastaukseen, jolloin aineisto olisi muodostunut vieläkin rikkaammaksi.

Kuten Ruusuvuori ja Tiittula toteavat (2005, 14) haastateltavan olevan se, jolla on oikeus tietää eniten tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. Äitiys erontekona haastattelutilanteessa teki äideistä asiantuntijoita suhteessa minuun, lapsettomaan haastateltavaan. Äidin ollessa haastattelutilanteessa asiantuntijan roolissa, haastateltava kertoi monipuolisesti äitiydestä ja arjesta siitä vielä mitään tietämättömälle tutkijalle.

Äitiys erontekona toimi haastatteluina myös äitejä voimaannuttavana asiana. Kolmekin haastateltavaa totesi keskustelun olleen mukava siinä mielessä että pystyi ajattelemaan itselleen muunkin kuin äidin roolin. Kotona ollessa he tunsivat olevansa useasti muiden silmissä ensisijaisesti lapsensa äitejä. Haastattelu oli sitä kautta äideille mieluisa kokemus, että heidät nähtiin myös ei-äitiyden kautta, varsinkin kun haastatteluissa sivusimme tulevaisuuden ammatillisia toiveita ja ajatuksia.

4.4 Sisällönanalyysi ja narratiivinen lähestymistapa

Analyysiani ohjaa narratiivinen lähestymistapa, joka Hännisen (2000, 61) mukaan ”kuuluu siihen laajaan ajatuslinjaan, jossa minuutta ei nähdä pysyvänä ja olemuksellisenä, vaan kulttuurisena prosessina, muuttavana ja moniulotteisena.” Tämä lähestymistapa antaa mahdollisuuden tarkastella sitä, missä määrin äidit kokevat tekevänsä ratkaisuja valintojen, vaihtoehtojen puutteen tai sattuman vuoksi. Sen mukaan ajattelen, että haastatteluvuorovaikutus voi altistaa erilaisille itsekäytännöille kuin jossakin muussa yhteydessä syntyneet itsesuhteen muodot. Oma elämäntilanne, ja siihen johtaneet tekijät voivat näyttää erilaisilta eri konteksteissa.

Hännisen mukaan reflektoitu identiteetti on vastaus kysymykseen; kuka minä olen; se muodostuu kertomuksessa. Identiteettiä on hänen mukaansa mahdollista tietoisesti luoda ja tulkita yhä uudelleen, siksi analyysia voi kutsua itsekäytäntöjen pysäytyskuvaksi. Analyysin rakennusaineena on tietystä hetkessä ja tietystä vuorovaikutustilanteesta syntynyt aineisto, joka kuitenkin voi välittää tietoa siitä mistä tarkastelun kohteena olevassa kytköksessä on kyse. Kuten ei tietoinen minätarinan muodostaminen (Hänninen, 2000), ei myöskään itsekäytännöt ole pelkästään reflektiivisiä vaan myös refleksiivisiä, itseään muokkaavaa. Itsekäytäntöjä

muodostaessaan ihminen voi myös tietoisesti muovata itseään ja asettaa itselleen vaatimuksia.

Tuomi & Sarajärvi (2013) pitävät sisällönanalyysia perusanalyysimenetelmänä, jota voi pitää paitsi yksittäisenä metodina myös väljänä teoreettisena viitekehyksenä. Tässä työssä sisällönanalyysi tarkoittaa aineiston tarkastelua sisällönanalyysin keinoin, teoreettisen viitekehyksen läpi.

Aineiston analyysi eteni siten, että aluksi listasin ranskalaisin viivoin kaikki äitien ilmaisut, joissa sivuttiin elämäntilannetta työelämän ja hoivaratkaisujen välisen kytköksen kannalta. Tässä vaiheessa jaottelin ilmaisut lähes haastattelurungon mukaisesti teemoihin; lisäsin päivähoito teeman rinnalle lastenhoito teeman, jonka alle kokosin kaikki ilmaisut lapsen kotihoitoon liittyen. Tässä vaiheessa myös jokaisen haastattelun ilmaisut olivat erikseen. Päivähoito teeman alle keräsin kaikki sellaiset ilmaisut, joissa kerrottiin ajatuksista kunnallista päivähoitoa kohtaan, esimerkiksi; ”kauheen negatiiviset mielikuvat”. Tässä vaiheessa esimerkiksi lastenhoito teemalistalla oli ilmaisuja; ”molempien kannalta se on hyvä että syntyy se sellanen suhde”, ”sitä haluaa tarjota parasta mitä vaan niinku voi”, ”niille lapsille on hyöty et ne saa olla pitkään kotona”. Tämän vaiheen tarkoituksena oli selkiyttää itselle, mitä aineistossa on löydettävissä. Nämä ilmaisut eivät olleet varsinaisia itsekäytäntöjä, vaan ne olivat vain aineksia jäsentää näitä monimuotoisia käytäntöjä.

Seuraavassa vaiheessa tarkastelin sitä, mihin heidän katseensa itsessä keskittyy eli mitä heidän ilmaisut eniten koskettavat. Näin löysin nopeasti kolme aihealuetta; *oma äitiys ja hyvän äitiyden tarinan muodostaminen, itsensä toteuttaminen ja katse työelämään* olivat keskeiset teemat, joita äidit läpivalaisivat haastattelussa. Seuraavan listauksen otsikoin Tärkeitä ilmaisuja ja jaoin ilmaisut näiden äsken mainitsemiä aihealueiden mukaan. Esimerkiksi työhön ja työn perässä liikkumiseen viittaava ilmaisu ”tullu sellanen et ei nyt enää voi kun on lapsia...semmonen pysyvyys ois kuitenkin kiva säilyttää” sijoittui tässä teemoittelussa teemaan, jonka olin nimennyt *hyvä äitiys tarinan muodostaminen*. Listauksien teko toimi hyvänä keinona jäsentää itsekäytäntöjen muodostumista, koska listausta tehdessä oli tarkasteltava eri aihealueiden syy-seuraus yhteyksiä.

Toinen tärkeiden ilmaisujen yläotsikko oli *Katse työelämään*, johon keräsin kaikki ilmaisut, joissa otsikon mukaisesti oli läsnä katse itseän työntekijänä. ”Ehkä joku

työnantaja joskus tulevaisuudessa katsoo suopeasti sitä että mä oon äitiysloman aikana ollu kuitenkin aktiivinen” on esimerkki ilmaisusta, jonka ”siirsin” aiemmasta *työ/opiskelu* teeman listauksesta tähän *katse itseän työntekijänä* listauksen alle.

Itsensä toteuttaminen esiintyi niin paljon ja lähes kaikissa haastatteluissa, jonka vuoksi päätin tehdä siitä oman teema-alueen. Tämän teema-alueen ilmaisut meni osittain ristiin *katse itseän työntekijänä* teema-alueen kanssa, mutta itsensä toteuttaminen esiintyi myös muutoin; ”mä kyllä pystyn toteuttaa itteeni siinä kotona sen lapsen kanssa äitinä ihan täydellisesti tällä hetkellä”. Vaikka muodostin teemajaotteluja selkeyttääkseni aineiston tarjontaa analyysin kannalta, pyrin siihen etten sulkisi kategorioita liian tiukoiksi, vaan etenin vähitellen kokonaisvaltaisempaan ja tapauskohtaisempaan analyysiin. Käytännössä tämä tarkoitti haastattelujen litterointien lukemista kokonaisuuksina, jottei yksittäisten ilmaisujen konteksti katoaisi analyysia tehdessä. Lopulta teemoittelu kuitenkin ohjasi työskentelytapaa niin, että syntyi osa-aineistollista analyysia, johon poimin tietyn teeman kannalta kiinnostavia ilmaisuja tarkempaan analyysiin. Mahdollisesti selkeämmän kuvan tietynlaisen itsekäytännön vaikutuksista ja kytköksistä olisi voinut saada tapausanalyyseillä. Ne olisivat voineet tuoda analyysiin lisää syvyyttä ja tuoda esiin yksityiskohtia, miten eri käytännöt liittyvät toisiinsa.

5 ÄITI LAPSEN KEHITYKSEN TURVAAJANA

Äitiyttä voi tarkastella esimerkiksi yksilöiden identiteetin kannalta, kysymyksenä naisten ryhmien välisistä eroista, kulttuurissa äitiydelle annettuina ja (historiallisesti muuttuvina) merkityksinä tai yhteiskunnallisen työnjaon, käytäntöjen instituutioiden kysymyksinä. Tässä mielessä äitiys ei ”sijaitse” missään – esimerkiksi perheessä, vaan se on läsnä kaikkialla yhteiskunnassa (Saresma 2010, 110). Ajatus äitiydestä kaikkialla ohjaa ensimmäisen analyysiluvun tarkastelua siitä, miten äidit subjektoituvat lapsen kehityksen turvaajiksi. Tällöin ei ole kyse vain äidistä ja lapsesta ja heidän välisestä suhteestaan, vaan äitien subjektoitumisen tapa voi välittää myös tietoa siitä, minkälainen heidän suhteensa yhteiskunnallisiin rakenteisiin on. Kun äidit subjektoituvat lapsen kehityksen turvaajiksi, tämän aineiston mukaan sen vaikutukset ulottuvat myös heidän suhteisiinsa työmarkkinoille, puolisoon, kulutukseen ja kotihoidontuen käyttöön.

Naishistorian ja hyvinvointivaltion tutkijat ovat kutsuneet maternalismiksi ajattelutapaa, jossa äitiys on naisten tärkein yhteiskunnallinen tehtävä ja äitien etuja ei voi useinkaan erottaa lasten eduista. Maternalismissa naisten toiminnan keskeisimmän ja tärkeimmän ajatellaan olevan kodin piirissä äitinä, vaimona ja perheenemäntänä. Äiteinä naiset ovat siis voineet saada yhteiskunnallista arvostusta ja tukea (Saresma & al 2010, 116). Aineiston hyvään äitiyteen pyrkivissä itsekäytännöissä on maternalistinen juonne. Hyvä äitiys rakentuu ensisijaisesti kodin piiriin ja hyvään äitiyteen liittyvät itsekäytännöt muodostuvat suhteessa päivähoidon vastustukseen, joka suoraan korostaa äidin roolia kotihoidon ylläpitäjänä.

Beauvoirin (2011) mukaan ideologiat, esimerkiksi erilaiset myytit, asettavat miehet ja naiset tiettyihin rooleihin ja saavat nämä roolit näyttäytymään luonnollisilta. Äitien itsekäytännöt eivät sisältäneet kritiikkiä heidän asemastaan uusintavan kotityön tekijöinä, vaan päinvastoin, tilannetta luonnollistettiin esimerkiksi viittaamalla äidin ja lapsen väliseen suhteeseen. Itsekäytännöt eivät aineistossa kiinnity tasa-arvo näkökulmiin tai naisen itsenäisyyden turvaamiseen.

Yhteiskuntakehitys on muovannut maailman ja elämänyhteyden, jossa henkilökohtaisen olemassaolon arviointi ja oman elämän projektointi koskevat jokaista ihmistä yksilönä (Helen 1997, 14). Kun lapsen hoitaminen voi toimia vaihtoehtona työttömyydelle, mutta myös matalapalkkaiselle tai muutoin epätyytyttävälle työlle, joutuu oma suhtautuminen kotiäitiyteen tai työttömyyteen arvioinnin kohteeksi; Hoidanko lastani kotona sen vuoksi, että pidän sitä tärkeänä vai sen vuoksi, että en ole saanut työpaikkaa? Lisäksi on todettu, että todellisuudessa vain hyvässä työmarkkina-asemassa oleville hoitovapaan pituus ja työhön siirtyminen ovat todellisia suunnitelmallisia valintoja (Rissanen, 2012). Kokemus aidosti omasta valinnasta on kuitenkin subjektoitumisen kannalta tärkeä. Helenin (1997, 14) mukaan yksilöiden on välttämätöntä luoda ja uusintaa oma erityinen olemassaolonsa ja yhteiskunnan suhde jatkuvan refleksiivisen arvioinnin kautta. Subjektoitumisen kannalta valintatilanteen merkitys on kuitenkin siinä, ettei tarvitse tyytyä vain yhteen mahdolliseen ratkaisuun (Jallinoja, 1991) Myös äitien puheessa subjektoituminen oli tärkeää; oman kotiäitiyden merkityksellisyyden tiedostaminen ja valinnan tekeminen omaksi reflektiivisen arvioinnin kautta. Seuraavaksi tarkastelen, millaisia itsekäytäntöjä äideillä on tässä prosessissa, jossa kotiäitiydestä muodostetaan omaa valintaa.

5.1 Kohti valittua ja omaehtoista kotiäitiyttä

Vaikka tilastotutkimuksen (Rissanen, 2012) valossa voidaan jopa sanoa että eri tekijät ajavat kotiäitiyteen, niin tämän tutkimuksen aineistossa äidit aktiivisesti muokkaavat itsekäytännöillä kotiäitiyden omaehtoiseksi ja valituksi. Aineistossa, tarkemmin ottaen viidessä haastattelupuheessa kuudesta kotihoidon valitseminen on pyrkimys mahdollistaa lapselle parempi kehitys. Käytännössä ajatus kotihoidon paremmasta soveltuvuudesta pienen lapsen kehitykselle rakentaa äitien moraalista subjektiutta. He rakentuvat itsekäytännöillään lapsen kehityksen turvaajiksi.

Tieto ja käsitys lapsen kehityksestä sekä äidin ja lapsen välisestä suhteesta ovat osana itsekäytäntöjen rakentumista. Työssäkäyntiä ja lapsenhoitoa koskevissa ratkaisuihin on taloudellisen tuen ja mahdollisen työstä poissaolon ohella kyse siitä, kuinka pitkään lapsen ajatellaan ensimmäisen ikävuotensa jälkeenkin tarvitsevan oman vanhemman

tarjoamaa kokopäiväistä kotihoitoa ja kummalle vanhemmalle hoitovastuun ajatellaan pääasiallisesti kuuluvan (Närvi, 2014). Päätös hoitaa lapsi mahdollisimman pitkään kotona tekee kotihoidosta tavoitteellista ja samalla Beckin (1994, 31) mukaan mahdollistaa yksilön vapauksien käytön. Seuraavassa lainauksessa vapauksien käyttö tarkoittaa lasten hyväksi toimimista, joka tarkoittaa tässä lasten kotihoitoa. Yhteiskunnan hyväksi toimiminen ja lasten edun huomioiminen asettuvat tässä mielenkiintoisesti vastakkain. Asettamalla nämä vastakkain, äiti subjektoituu vaihtoehtoisen toiminnan kautta kotihoidon valitsijaksi. Subjektoituminen tapahtuu suhteessa työmarkkinoihin; *minusta ois enemmän hyötyä jos olisin työssäkäyvä veronmaksaja*. Kotihoidon valitseminen tarkoittaa tässä *lapsen parhaan ajattelemista*. Äidin ajatuksen mukaan hän haluaa hyödyttää mieluummin lapsia kuin yhteiskuntaa työssäkäyntinsä kautta.

H: ”ku ne omat lapset on kauheen tärkeitä ni on niin vaikee ajatella että minä toimin yhteiskunnan hyväksi ennemmin ku niitten lasteni, tottakai ajattelen ensisijaisesti omien lasteni parasta ja vasta sen jälkeen pystyn ajattelee sitä yhteiskunnan koko parasta...tottakai minusta ois enemmän hyötyä yhteiskunnalle jos minä olisin työssäkäyvä veronmaksaja mutta yksilöille niille lapsille on hyöty et ne saa olla pitkään kotona” (haast.3)

Bergin (2009, 103) mukaan kulttuuriset äitien työssä käymistä ohjaavat normit sekä kiintymyssuhdeteoriasta tulevat normit asettavat äidit tasapainoilemaan hyvin kapealla nuoralla. Tasapainoilun vastakohtana voi olla keskittyminen yhteen. Vapautta käyttäessään ihmiset suuntaavat toimintansa johonkin tarkoitukseen (Helen 1997, 20). Tässä vapauksien käytölle annetaan kaksi vaihtoehtoa; työelämään osallistuminen tai lapsen parhaan takaaminen. Äidit suuntaavat huomionsa lapsen kehityksen turvaamiseen, joka tässä yhteydessä tarkoittaa lapsen kotihoitoa. Kotihoidon tärkeyden korostaminen on samansuuntainen monien kasvatusalan ammattilaisten näkemysten kanssa, joissa painottuu lapsen varhaisvuosien kehitys sekä lapsen ja hoivaajan, yleensä äidin, välisen kiintymyssuhteen merkitys, joka Revon (2012) mukaan on alkanut kuulua ”tavallisten” vanhempien puheessa. Kasvatus – ja psykologian alan asiantuntijoiden puhe kolmen vuoden kotihoidon puhe saattaa vahvistaa äitin subjektoitumista kotiäidin

rooliin. Monien kotihoidon kannattajien argumenttina on kiintymyssuhdeteoria, joka painottaa nimenomaan äidin ja lapsen välisen suhteen kehittymistä (Yesilova 2009, 13).

”Hoidin ihan tarkoituksella kotona..molempien kannalta se on hyvä että syntyy se sellanen suhde..En sillä ettei olis ammatillisia haaveita..”(haast.1)

Äidin puheessa tarkoituksella valitun kotihoidon katsotaan mahdollistavan paremmin molemminpuolisen suhteen kehittymisen. Vanhemmuus tuo emotionaalista ja ajallista investoimista vaativan elämänalueen, joka saa usein saa äidit tekemään ajankäytöllisiä valintoja lapsen hyväksi (Närvi 2014; Repo 2012). Itsekäytännöt luovat äidin jatkuvasta saavutettavissa olosta merkityksellistä lapsen kannalta ja samalla se muodostaa esteen kodin ulkopuoliselle työlle. Mahdollisimman pitkän kotihoitojakson ihanne voi myös väsyttää. Äiti muistelee aiempaa kotihoidon ihannettaan, jonka hän näin jälkikäteen nimittää *kolmen vuoden kotihoidontuella kituuttamiseksi*.

” itellä oli ihanteena se kolmen vuoden kotihoidontuella kituuttaminen sillo että tottakai mä oon lapsen kanssa kolme vuotta kotona mutta se todellisuus oli jotaki ihan muuta et sit ite väsy siinä parissa vuodessa - - mutta se oma ristiriita siitä kolmesta vuodesta hoitaa kotona ja sitte ku se tavallaan ei onnistunu sitte koki semmosta pientä epäonnistumista ja mitä ne muut nyt ajattelee ja silleesti ku ainon (toinen lapsi) laitoin vielä pienempänä päiväkotiin.” (haast.2)

Foucault`n termein lapsen kolmen vuoden kotihoidosta oli muodostunut äidille moraalissäntö ja normatiivinen ihanne, jonka toteutumattomuus oli aiheuttanut kokemuksen epäonnistumisesta. Asiantuntijapuhe kolmen vuoden kotihoidosta saattaa näin ollen lisätä tämän moraalissäntön vahvuutta. Halu hyvään äitiyteen itsekäytäntönä ohjaa sitä tapaa, miten tähän moraalissäntöön äitinä suhtautuu. Foucault`n mukaan moraalissäntöt sellaisenaan eivät kuitenkaan sellaisenaan määrää tapaa, jolla yksilöiden on alistuttava niiden vaatimukseen, vaan moraalissubjektin rakentamisen käytännöt tuottavat sen (Alhanen, 165). Tässä moraalissubjektin rakentamisen käytäntö on liittynyt kiinteästi hyvän äitiyden toteutumiseen. Epäonnistumisen kokemus kuvastaa pyrkimystä toteuttaa kiintymyssuhdeteoriasta tulevaa käsitystä äidin ja lapsen suhteesta. Kiintymyssuhteen uskotaan vaikuttavan perustavalla tavalla yksilön psyykkiseen,

kognitiiviseen ja sosiaaliseen kehitykseen sekä hyvinvointiin läpi elämän (mm. Sinkkonen 2001). Bergin (2009, 94) syyllisyyden tai epäonnistumisen ilmaiseminen äititydestä puhuttaessa on kulttuurisesti hyväksyttyä, koska sen kokeminen sisältää ajatuksen ”väärän” teon tunnustamisesta. Syyllisyyden tai epäonnistumisen kokeminen toimii osoituksena siitä, että äiti kantaa vastuuta lapsestaan. Rosen mukaan tällainen ajattelutapa vaatii yksilöiltä hallinnan kykyä ja laskelmointia toimintansa seurauksista. Tässä on kyse vapauden kautta hallitsemisella, joka Rosen (2010) mukaan näkyy sellaisten hankkeiden lisääntymisenä, jotka pyrkivät vastuullistamaan yksilöä.

Moraalisubjektin rakentamisen käytännöt voivat avata kysymystä äitien erilaisista hoivaihanteista ja ihanteiden ja työmarkkina-aseman välisestä suhteesta. Käytännöllä on rakennettava pyrkimys ja tavoite, ja tässä ne muodostuvat kotiäitiyden ideaaliksi. Käytännöt myös kertovat siitä, miten hoivaihanne henkilökohtaisella tasolla koetaan ja miten se ohjaa äidin suhteita ja osallistumista mm. työmarkkinoille.

Itsekäytännöt ovat yhdenmukaisia THL:n Perhevapaakyselyn 2013 kanssa, jossa kotona lasta hoitavista äideistä yli puolet (59%) kertoi syyksi lapsen kotihoidolle ajatuksen siitä, että pienten lasten äitien kuuluu olla kotona, kun työssäkävivistä näin ajatteli kolmannes (35%). Kotihoidon todennäköisyyttä ennustaa voimakkaimmin juuri äidinhoivan ihanne; näkemys, että äitien kuuluu olla kotona, kaksinkertaistaa todennäköisyyden, että äiti hoitaa parivuotiasta kotona. Lähes yhtä voimakkaasti kotona oloa ennustavat kuitenkin myös korkeakoulututkinnon puuttuminen ja se, ettei äiti ollut ennen lapsen syntymää työssä (Närvi 2014, 551).

Lisäksi Närvi toteaa Perhevapaat 2013 kyselyaineiston pohjalta että vaikka äidit itse kokisivat tekevänsä ratkaisunsa ensisijaisesti ihanteidensa pohjalta, työmarkkina-aseman merkitys äidin toiminnalle ei analyysissa kadonnut, kun äidin hoivaihanne otettiin huomioon. Ihanne kotihoidosta muodostuu kuitenkin vahvaksi itsekäytäntöjen kautta. Foucault toteaa, että moraalisubjektin rakentamisen käytännöt muodostavat sen, että asenne ja etsintä yksilöivät toiminnan ja muuntelevat sitä ja voivat jopa antaa sille rationaalisuuden ja harkitun rakenteen tarjoamaa loistoa (Alhanen, 166). Kotiäitiys näyttää tarjoavan hyvinkin legitiimin vaihtoehdon työttömyydelle (Närvi 2014, 551).

5.2 Hoivaihanne osana itsekäytäntöjä

Foucault`n mukaan itsekäytäntöjen synnyttämät erilaiset refleksiivisyyden muodot ohjaavat ihmiset kokemaan itsensä erilaisiksi subjekteiksi (Alhanen 2007, 169). Äideillä yksilölliseksi ja omaksi elämäksi tuntuva elämäntapa rakentuu osittain siitä, miten he ilmentävät haluaan hyvään äitiyteen. Seuraavassa lainauksessa äiti rakentaa omaa toimijuutta lapsen hyvinvointia ajatellen. Hän katsoo kotihoidolla olevan yhteys *lasten hyvinvointiin* ja kodin olevan *rauhallinen ympäristö kasvaa*. Tällöin hän itse muodostuu lapsen hyvinvoinnin ja rauhallisen kasvu ympäristön takaajaksi.

”kyl mie luulen että sillä on jottai yhteyttä myös lasten hyvinvointiin ja semmoseen.. niinku kyllähän tässä eri tavalla ehtii tutustua siihen omaan lapseensa ja jotenki on lapsellaki semmonen rauhallinen ympäristö kasvaa” (haast.5)

Mahdollisimman pitkän äidinhoivan ihanne on ollut 2000-luvulla julkisessa keskustelussa niin yleinen, että pienten lasten vanhemmat ovat siitä hyvin tietoisia pohtiessaan henkilökohtaisia lapsenhoitoratkaisujaan (Närvi, 2014) kuten edellisessä lainauksessakin ilmenee. Tieto lapsen kehityksestä lisääntyy koko ajan ja Jallinojan mukaan auktoriteettia etsitään tieteestä, josta on tullut yhä useampiin elämäntilanteisiin sovelias normilähde. Kotihoidon tapauksessa asiantuntemus löytyy kehityspsykologiasta, kuten ennenkin on tapahtunut, kun äidin ja lapsen suhdetta on katsottu tarpeelliseksi tiivistää (Jallinoja, 104). Kotihoidon etuina äiti mainitsee; *ehtii tutustua omaan lapsen eri tavalla ja rauhallinen ympäristö kasvaa*, jotka vertautuvat tilanteeseen jossa lapsi olisi päiväkodissa. Haastateltava näin erottaa oman päivähoitoratkaisunsa vaikutuksen lapseen ja rakentaa samalla kotihoidosta tietoista päätöstä. Myös toinen haastateltava mainitsee ensimmäisten ikävuosien merkityksellisyyden. Itsekäytäntönä on lapsen ensivuosien kehityksen tärkeyden tiedostaminen, joka tekee äidistä korvaamattoman lapsen ollessa pieni.

”kukkaan ei hoija mun lapsia niin hyvin kuin minä, ekat kaks vuotta on niin merkityksellisiä” (haast.1)

5.3 Perheen ensisijaisuutta korostavat käytännöt

Katja Repo (2012, 131) on todennut, että lasten kotihoidon suosion taustalla näkyy - muiden motiivien ohella - vanhempien, yleensä äitien halu hidastaa ja yksinkertaistaa arkea ja tehdä toisin, asettaa kyseenalaiseksi työkeskeiset arvot ja tuottaa tilaa perheelle ja lapsille. Lisäksi epävarmuutta työstä ei koeta niin voimakkaana, jos työhön ja työuraan kohdistuvat odotukset ovat pienet, tai työn toivotaan sopivan muuhun elämään (Casey & Alach 2004). Äitien itsekäytäntöihin liittyvät molemmat edellä mainitut tekijät; tilan antaminen perheelle sekä työhön kohdistuvien odotusten vähäisyys. Perheen ensisijaisuutta korostavat itsekäytännöt määrittävät Foucault`n käsittein äitien toiminnan eettisen substanssin, rajaamalla äidin paikan perheessä moraalisesti merkitykselliseksi. Toisaalta sukupuoli, koulutus ja asema työmarkkinoilla rakentavat niitä rakenteellisia reunaehtoja, joiden puitteissa äidit rajaavat perhekeskeisyyden heidän subjektoitumisensa keskiöön. Nämä itsekäytännöt ovat kytköksissä Skeggsin ajatukseen siitä, että hoiva tarjoaa merkityksiä (Skeggs 1997, 56). Investointi kohdistuu perheeseen, koska hoiva tarjoaa paikan tulla tunnustetuksi ja toimijaksi (Skeggs, 57).

”se missä mie koen että mun tämänhetkinen ensisijainen elämäntehtävä on jotenki se perhe” (haast. 5)

”kyllä se perhe mulle niinku vaikka ois kuinka mielekästä työtä ja semmosta ni kyllä se mennee ohi, ykköseks, sitä vartenhan tässä nyt loppupeleissä kaikki tekkee” (haast. 6)

Lainauksissa tulee ilmi subjektoituminen perheen kautta. Perhe koetaan ensisijaiseksi paikaksi olla toimijana. Foucault`n käsittein tämä on yksi tapa ”panna itsensä käyttäytymään”, kun äidin toimintaa ohjaa hyvän äidin ihanne. Perhekeskeiset itsekäytännöt merkitsevät äideille myös pysyvyyden ylläpitämistä lasten elämässä.

Pysyvyyden säilyttämisen vastakohta näyttäytyy aineistossa toiseen kaupunkiin muuttamisena työmahdollisuuksien perässä. Pysyvyys on yksi ideaaleista, joita hyvään lapsuuteen saatetaan liittää. Halu hyvään äitiyteen muodostaakin tämän kautta itsekäytännön pysyvyyden ajatuksesta.

”Monesti mietittykkii et työelämämahdollisuudet veis Joensuusta pois – ennen lapsia se oli niin että ajatteli et voi lähtee vaikka --, tullu sellanen et

ei nyt enää voi, semmonen pysyvyys ois kuitenkin kiva säilyttää – nyt pitäis semmonen tasaisuus kuitenkin löytyy..” (haast. 1)

Pysyvyyden säilyttäminen lasten elämässä tehdään työn perässä liikkumisen kustannuksella. Halu hyvään äitiyteen asettuu tässä vastakkain työelämän vaatimuksien kanssa koska nykyajan työelämän osallisuus edellyttää Beckin mukaan kouluttautumista, liikkumista ja liikkumisvalmiutta (1994). Heikon työtilanteen paikkakunnalla syntyy muuttopainetta työn perässä mutta se asettuu vastakkain perhekeskeisyyden kanssa. Työllistymiselle vähäisiä mahdollisuuksia tarjoavalla paikkakunnalla syntyy tällöin erityistä toimijuutta. Tämä erityinen toimijuus syntyy äitien keskuudessa perheen ja hoivan antamisen varaan. Kun globaali kilpailu liikuttaa työpaikkoja ja kasvu keskittyy isoihin kaupunkeihin, on jääminen perifeeriselle alueelle aktiivista toimintaa (Hoppania 2012, 221). Toimijuus on löydettävissä lähtemispuheesta palkkatyön ympärille rakentuneen yhteiskunnan luomassa muuttopaineessa, joka nojaa sisäistettyyn moraaliseen velvollisuuteen työllistyä (Heikkilä, 2011, 44). Jos tässä yhteydessä sääntönä voitaisiin pitää moraalista velvoitetta työllistyä, äidit itsekäytäntöjensä avulla itsen työstämisen keinoin, (jonka ”tarkoituksena ei ole vain saattaa oma käytös vastaamaan jotain asetettua sääntöä vaan jossa pyritään muokkaamaan itseä oman käyttäytymisen moraalisubjektina.”) ovat siirtämässä tätä sääntöä sivuun perheen tieltä.

Eeva Jokinen ja Mikko Jakonen hoivasuhteiden analyysissä (2011, 127) kirjoittavat, että jääminen voi olla myös hoivaresurssi. Heikon työmarkkinatilanteen alueella pysytään, jotta voidaan olla lähellä perhettä, edistää sen hyvinvointia. Ja tämän aineiston perusteella myös toteuttaa halua hyvään äitiyteen. Itsekäytännöt muodostavat tässä jäämisen ja työn perässä muuttamisen kehikossa vasta-argumentin ajan hengelle, joka vaatii kouluttautumaan, innovoimaan, kilpailemaan, yrittämään ja tekemään mitä tahansa työtä. Ja näiden itsekäytäntöjen ja vasta-argumentin toimivuudessa on myös kyse halusta hyvään äitiyteen. Sen keinoin voidaan sanoa ajan hengelle muuta kuin se haluaisi yksilön tekevän. Joustavuuteen ja liikkuvuuteen painostava työpolitiikka kun olettaa ihmisen, joka on vapaa liikkumaan, ja jolla ei ole hoivattavia. Ohjailun keinoin ihmisestä ainakin yritetään muokata vapaa ihminen, joka on toivottavasti myös yritteliäs

(Jokinen & Jakonen 127), Jääminen hoivaressurssina ei muodostu ilman perhettä, jolloin äitiys muodostaa mahdollisuuden ohjauksesta poikkeavaan toimintaan.

5.4 Epävarmuuden keskellä kotihoidon vapautta

”Se on parasta ku ei tarvii kattoo kelloa, aamulla herätään sillon ku silmät aukee” (haast.3)

Matala syntyvyys ja synnytysiän myöhentyminen on nähty seurauksena rakenteellisista muutoksista työmarkkinoilla (Anxo ym. 2010 s. 30 närvi väitös. Työvoiman sääntelyä on aktiivisesti purettu ja sen sijaan on korostettu tarvetta yksilöllisyyteen ja joustavuuteen. Näiden käänköpuolena on nähty työntekijöiden näkökulmasta työmarkkinoiden kasvanut turvattomuus ja epävarmuus. (Julkunen 2008, 53–55).

Vakaan työmarkkina-aseman puuttumisesta huolimatta, haastateltavani olivat tulleet äidiksi suhteellisen nuorina. Toisaalta monet heistä olivat kouluttautuneet hoiva-aloille, jotka työllistävät hyvin. Kuitenkin Suomessa juuri määräaikaiset työsuhteet ovat kansainvälisesti vertailtuna yleisiä, ja erityistä on myös se, että ne koskevat naisia. Naiset kokevat myös useammin määräaikaisuuden taloudellisesti tai henkisesti epävarmaksi, sekä liittävät siihen harvemmin myönteistä vapauden tunnetta.

Prekariisaatiossa ei olekaan välttämättä kyse vain pätkätöistä tai muusta epätyypillisestä työstä, vaan koko elämään vakautta ja suunnitelmallisuutta tuovien instituutioiden haurastumisesta ja ihmisten kokemuksista ja toimijuuden mahdollisuuksista omaa elämää laajemmassa, jopa globaalissa muutoksessa (Jokinen ym. 2011).

Kotona olevan äidin itsekäytöntönä on kotityön näkeminen arvokkaana. Äidin mukaan arvostusta ei yhteiskunnasta saa, mutta se täytyy itse löytää. Arvostuksen etsiminen on oman toiminnan merkityksellisyyden tunnustamista. Foucault`laisessa mielessä seuraavassa lainauksessa haastateltava osoittaa olevansa vapaa arvostuksen hakemisesta omalle toiminnalleen. Vapautta on valita kotiäitiys ja itse löytää siihen arvostus, koska silloin et ole riippuvainen muiden hyväksynnästä.

*”..minusta se kotona oleminenki on ihan arvokasta ja se työ mitä mie teen tällä hetkellä kotona ni on arvokasta että ja ite siihen pitää se arvostus löytää myöskin ja semmonen niinku eihän sitä yhteiskunnasta saa..”
(haast5)*

Samanlaista riippumattomuutta ja vapautta henkii myös seuraava lainaus, jossa haastateltavan mukaan hänellä ei ole sellaista uraa, josta voisi tipahtaisi pois. Ura ei sido mihinkään, ja on helppoa olla pitkään lasten kanssa kotona, mikä on tässä yhteydessä äidille vapauttavaa. Uralta tipahtaminen näyttää uhkaavalta, mutta työpaikan ja uran puuttuessa on vapaa esimerkiksi olemaan lasten kanssa pitkää kotona, koska ei ole uralta tipahtamisen vaaraa.

”ku mulla ei oo vielä mitään sellasta uraa mistä mä voisin niinku tipahtaa pois ni on helppo olla pitkään kotona – jos mä olisin jo jossai hyvässä asemassa jossai työssä ni se vois olla hankalampaa jäädä pitkäks aikaa pois” (haast.3)

Kun perhe on etusijalla, ura ja hyvä asema työssä olisi jotakin sellaista, joka pitäisi äitiä poissa kodin piiristä. Hyvä asema jossain työssä ei näyttäydä tässä äidin elämäntilanteessa toivotulta. Se ennemminkin sitoisi äitiä, jolloin hänen ei olisi niin helppoa olla pitkään kotona. Närvin väitöstutkimuksessa pitkään ptkätöitä tehneitä yhdistävä kokemus oli kuitenkin vakaamman elämäntilanteen kaipuu. Vakauden kaipuu kiinnittyi pitkälti taloudelliseen turvaan mutta myös ajalliseen jatkuvuuden kokemukseen ja mahdollisuuteen ennakoita ja suunnitella tulevaa elämää (Närvi, 82, 2014). Tässä tutkimuksessa haastateltavan elämässä vakautta ja jatkuvuutta tuovat ennemminkin perhe kuin työ. Närvikin toteaa, että vakauden kaipuu on yhteydessä myös ikään ja elämäntilanteeseen. Siinä elämänhetkessä keskittyminen perheeseen tuo vakauden ja sitä kautta myös vapauden olla kiinni perheessä.

Pitkään kotona olemisen helppous syntyy myös siitä, että elämän on valittu sisältyvän kotona, jolloin ei tarvitse miettiä jääkö jostakin paitsi, kun olen poissa työstä.

Valitsemisen tuntu on tärkeää, sillä se muokkaa itsesuhdetta. Itsesuhde muotoutuu kosketuksessa henkilökohtaisen toiminnan ja elämän kanssa, joka tässä tarkoittaa kotihoidon valitsemista. Tämä prosessi tekee itsellistymisen mahdolliseksi (Helen, 1997, 20), mutta se myös rajaa äidin toiminnan kodin piiriin. Itsellistymisen prosessi, joka tuottaa kotiäidin identiteetin, voi olla myös syy siihen, miksi kotiäidin identiteetin on huomattu olevan työttömän identiteettiä halutumpi, vaikka työttömyys olisi taloudellisesti kannattavampaa. Kotiäitiys voi muodostua valinnaksi itsesuhteen muotoutumisen kautta, mutta jo sana *työttömyys* kuvastaa puutetta työstä, eikä kyse ole silloin omasta valinnasta.

Epävakaalla työuralla olevalle voi olla tärkeää, etteivät työelämäkatkot veny kovin pitkiksi (Närvi 2014, 133). Tässä aineistossa lukuunottamatta yhtä mainintaa ei kuitenkaan ole huolta liian pitkästä kotihoidontukijaksosta. Itsesuhteen muotoutumisessa myös aikaan luodaan oma suhtautuminen. Haastateltamieni äitien ajatus lapsuuden lyhytaikaisuudesta; *lapsi on pieni vain hetken*, tuo kotihoitoon ainutkertaisen tunnelman. Samanlaista ajan rajallisuuden tunnustamista ei liittynyt työhön. Liian pitkästä työelämäkatkoksesta ei oltu huolissaan, kuten Närvin tutkimuksessa, jossa haastateltavat olivat korkeammin koulutettuja ja heillä oli toiveena mielekkäästi ja johdonmukaisesti etenevä työura. Työelämään ei ole kiirettä, ja sen aika on toisessa elämänvaiheessa.

”mä oon aatellu et kitkutetaa nyt et kerran ne vaan on pieniä – kyllä myö keretään kuitenkin sitten loppuelämä olla töissä” (haast.4)

Uratavoitteiden omaksuminen saattaisi vaikuttaa siihen, että ajankulumisen lisäksi paineita aktiiviseen uran luomiseen. *Keretään kuitenkin sit loppuelämä olla töissä*, viittaa kuitenkin siihen, ettei aika hukkaa mitään mahdollisuuksia työelämän suhteen. Onko tässä kyse työmahdollisuuksien puutteesta, jolloin mahdollisuuksien rajallisuus tuottaa perhekeskeisyyden? Tai onko työllistymiseen liittyvä huoli todella niin vähäistä ja periaatepäätös lapsen kotihoidosta niin vahva, että työtä tarjottaessa äiti haluaisi kieltäytyä työtilaisuudesta?

Haastattelemiä äidit ovat kouluttautuneet naisvaltaisille aloille, joille on tyypillistä vuoro- ja osa-aikatyöt. Itsesuhteen muodostamisen avulla äidit pystyvät rakentamaan toisin toimimisen paikan suhteessa työhön. Keskittyminen äitiyteen voi olla suojausmahdollisia huonoja tai itselle sopimattomia työehtoja vastaan.

”vuorotyötä, yötyötä.. ei mulle sovi. Mul on lapset ja mul on migreeni eli en vois yöllä tehdä.. – ja se on tosi matalasti palkattua.” (haast.1)

5.5 Äiti kotihoidon laadun takaajana

Äitien reflektointi ei rajoitu yleisiin elämänvalintoihin, vaan se ulottautuu arkeen ja siihen, miten olla äitinä lapsilleen. Aineiston mukaan näyttää siltä, että valitessaan kotihoidon, äiti ottaa vastuun *sosiaalisen ja virikkeellisen* kotihoidon järjestämisestä. Yleisessä keskustelussa päiväkotia lapsen hoitopaikkana perustellaan juurikin sen tarjoamalla virikkeillä ja sosiaalisilla kontakteilla (Yle 23.9.2014). Haastateltavat kertovat pyrkimyksistä samanlaiseen arjen rytmiin kuin päiväkodeissa, tapaamaan lasten ikäisiä kavereita sosiaalisten kontaktien vuoksi sekä tarjoamaan askarteluja ja käymään musiikkileikkikouluissa ja kerhoissa. Kahdessa haastattelussa sananmukaisesti viitattiin pyrkimykseen ”päiväkodin rytmistä”. Lapsille harjoitettiin sellaisia valmiuksia, ettei lapsi jäisi jälkeen kehityksestä päiväkotilapsiin nähden; *”Ja huolehdin että lapset on samassa kehityksessä kuin päiväkodissa olevat lapset.” (haast.1)* Äiti muodostuu toimijaksi myös virikkeiden tarjoajana. Tietoisesti järjestetyn virikkeellisen kotihoivan voi rinnastaa Foucault`n moraalisaantoihin, jotka äidit ovat sisäistäneet noudatettavakseen.

Äitien tapa suhtautua näihin kulttuurisiin ajatuksiin lapsen hyvästä hoidosta voi verrata Foucault kuvaamaan kreikkalaisten sukupuolinautintojen etiikassa vallinneeseen muotoon, *khresiskseen*. Foucault`n tulkinnan mukaan käsite viittaa tietynlaiseen olemassaolon tyyliin. Foucault`n mukaan sukupuolinautintojen *khresis* edellytti monien seikkojen huomioonottamista. Oli pidettävä huoli siitä, että tarpeet tulevat tyydytetyiksi

ja akti suoritetaan oikealla hetkellä. Sukupuolintuntoja tuli muunnella oikeanlaisella tavalla ja ne tuli mukauttaa eri tilanteisiin. Samoin aineiston mukaan lasten kotihoito edellyttää tiettyä olemisen tapaa, lapsen virikkeellisuuden tarpeiden tyydyttämistä ja sosiaalisten tarpeiden täyttämistä lapsen kehitysvaiheen mukaan.

Palkkatyössäkäyvä äiti aineiston poikkeustapauksena vahvistaa sen, miten sisäistetty sääntö on tarjota virikkeitä lapselle. Palkkatyöhön mennessään hän koki itsensä riittämättömäksi kokemusten tarjoajaksi kotiympäristössä, jonka vuoksi päivähoiton aloittaminen oli hänen mielestään erittäin sopiva ratkaisu;

”En mie ois pystynyt tarjoamaan sille sitä, ei se päivittäinen leikkipuistossa käyminen ois riittänyt..- halluisin kuitenkin tarjota että kokkee kaikkee.” (haast.6)

Sekä kotiäideillä että äskeisen lainauksen työssäkäyvällä äidillä oli sisäistettynä virikkeellisuuden tarjoaminen, erona oli se miten se liitettiin osaksi itsesuhdetta. Kotiäidit rakentuivat virikkeiden tarjoajaksi kotona, kun taas työssäkäyvä äiti koki itsensä riittämättömäksi virikkeiden tarjoajaksi ja päiväkodin sen vuoksi hyväksi paikaksi lapselle olla. Itsekäytännöt muovaavat tilanteen itselle suotuisaksi.

6 ITSENSÄ TOTEUTTAMINEN JA HUOLI OMAN POTENTIAALIN KÄYTÖSTÄ

Bergin (2008, 140) tutkimus osoittaa, että äidin ansiotyössä käyntiä perustellaan mediassa tavallisesti naisen itsensä toteuttamisen tarpeilla sekä määrittelemällä työn tuottama tyydytys ja itsetunto hyvän äitiyden edellytykseksi. Foucault `laisessa mielessä äidit tarkastelevat itseään myös itsensä toteuttamisen näkökulmasta. Itsensä toteuttaminen ei ole vain äidin yksilöllinen tarve vaan myös yksi osa hyvän äitiyden tavoittelua. Perustelua muilla elämänalueillaan onnellisesta ja hyvinvoivasta naisesta parempana äitinä voidaan pitää niin kulttuurisena itsestään selvyytensä kuin ammatillisena odotuksena (Berg 2008, 140).

Foucault `laisessa mielessä huoli itsestä koskettaa siis sekä oman potentiaalın mahdollisimman hyvää käyttöä mutta myös tyytyväisen äidin asemaa. On selvitettävä oman potentiaalın mahdollisuuksia toteuttaa itselle tyytyväistä elämää. Huolen syntymisessä on kyse yksilön vastuusta omasta onnellisuudestaan, ja äitinä myös lasten onnellisuudesta.

Annettaessa yksilölle käsitys eri mahdollisuuksien toteutumisesta syntyy huoli kaikista parhaimman mahdollisuuden löytämisestä. Huoli oman potentiaalın käytöstä lisää epävarmuutta omien valintojen sopivuudesta itselle. Huolestutaan siis siitä, elääkö tätä elämää ”täysillä”. Huoli itsensä toteuttamisesta liittyy äideillä tässä aineistossa ajatuksiin ”oman jutun” löytämisen tärkeydestä, miellyttävän työn etsimisestä ja itsensä toteuttamisen paikoista, mutta huolenkohdat asettuvat tulevaisuuteen. Kotiäitiydelle omistautuminen on väliaikaista, johon keskitytään vain hetken. Silloin itsensä toteuttamisen tarpeet siirretään toiseen aikaan. Äitien arkeen liittyy monien rutiinien toisto ja myös valinnat sen suhteen, käyttääkö aikansa lasten kanssa olemiseen vai kodin töihin. Tässä valinta tehdään kodin ja työelämän välillä mutta äitiyden onnistuminen äitien subjektoitumisen puitteissa kotiaideiksi edellyttää tasapainon löytymistä ja päättämistä, mikä (koti, lapset vai oma hyvinvointi) kulloinkin on tärkeämpi ja missä järjestyksessä (Jokinen 1996, 134–136).

Ihmisten valinnat pohjautuvat kykyyn käyttää mahdollisuuksia hyväkseen. Biopolitiikka hallinnoinnin muotona toimii juuri vapauksien käytön kautta. Oulun Ylioston opiskelijan hyvinvointisivustolla itsensä toteuttaminen määritellään näin: *”Itsensä toteuttaminen on jatkuvasti muuttuva ja elävä prosessi. Siinä joudutaan muokkaamaan itselle ja elämälle asetettuja tavoitteita ja toimintoja saavuttaaksemme ne. Itsensä toteuttamisella pyritään mielekkääseen ja hyvään elämään, jossa omat tiedot, taidot, kyvyt ja persoonallisuus ovat monipuolisesti käytössä. Itseään toteuttava ihminen pyrkii jatkuvasti kehittämään itseään ja oppimaan kokemuksistaan.”* Äitinä sitovuus lapseen vaikuttaa mahdollisuuksiin muokata ja asettaa tavoitteita ja toimintoja elämää kohtaan.

6.1 Äitien itsensä toteuttamiseen tarve

”kyllä mä oon löytäny sen itessäni et kyl mä kuitenkin halluun tehdä tuollasta jottai – puolen hommaa”

Mä oon löytäny sen itestäni kuvaa Foucault`n (2010) kuvaamaa tapaa suunnata katseen ja löytää itsestä halu suuntautua työelämässä. Oman jutun etsiminen oli erittäin yleistä aineistossa. Viidessä haastattelussa kuudesta oli mainintaa omaan alaan ja tulevaan työpaikkaan liittyvistä pohdiskeluista oman jutun etsimisestä; *”Ei tunnu semmoselta omalta”* (haast.1), *”selvitän vielä itelleni et onks tää se mun juttu”*(haast.2), *”en jotenki koe omakseni”* (haast.5), *”ei niinku ehkä minun persoonalle”* (haast.5), *”se ois enemmän minun juttu”* (haast.5)”oon kyllä miettiny et pitäskö vaihtaa alaa – tuntuu et se (koulutus) ei riitä.” (haast.1)

Äitien puhe itsensä toteuttamisesta liittyy aineistossa lähinnä työelämään. Aineistossa myös kielletään itsensä toteuttamisen tarve työelämässä. Tämä tarve kielletään kuitenkin vain väliaikaisesti, lapsen kotihoidon ajaksi. Tarve itsensä toteuttamiseen on sisäistetty ja sen tarpeen toivotaan tyydyttyvän työelämässä. Äiti lainauksessa lisäksi mainitsee, että hän on valmis tekemään vaikka vapaaehtoisena töitä, jotta pääsee toteuttamaan itseään.

” mikä on mulle tärkeätä itelleni ni mie tarviin päästä toteuttamaan itteeni jollain tavalla työelämässä ja se ois mulle hirmu tärkeätä” - - ”että sitä on valmis tekemään vaikka vapaaehtoisena töitä että kuhan pääsee toteuttamaan itteesä jollain tavalla” (haast.2)

”mä haluan niinku tuntee tai niinku päästä toteuttamaan itteeni siinä työssä” (haast.2)

Työhyvinvointia tutkineen Rauramon (2004, 148–149) mukaan itsensä toteuttamisen tarpeet perustuvat yksilön haluun olla enemmän ja parempi kuin hän todellisuudessa onkaan, haluun kokeilla ja ylittää omat rajansa, nauttia älyllisistä haasteista ja oppimisesta sekä kehittyä ihmisenä. Itsensä toteuttamisen tarve kuitenkin saatetaan itsekäytäntöjen avulla siirtää tulevaisuuteen.

”että se on sitte tuolla jossai sit ku löytyy se semmonen sopiva paikka missä haluaa rueta itteesä toteuttamaan” (haast.5)

Lapsen keskittyminen joksikin ajaksi tarkoittaa myös itsensä toteuttamisen tarpeen siirtämistä. Kulttuurisia odotuksia tutkiessaan Kristiina Berg tunnistikin äitiyden odotusten kirjosta yhdeksi ulottuvuudeksi; lapselle omistautuva – itseään toteuttava. Aineiston äidit ratkaisevat tämän ristiriitaisen odotuksen, olemalla lapselle omistautuva tässä elämänvaiheessa, mutta siirtämällä itsensä toteuttamisen mahdollisuuden tulevaan.

” En mie nyt koe et mä tarvisin sitä työtä tai työpaikkaa siihen oman ittesä toteuttamiseen tai oman arvoni niinku..” (haast.5)

Äiti näkee työelämän itsensä toteuttamisen paikkana, mutta kieltää itsensä toteuttamisen tarpeen tällä hetkellä. Itsensä toteuttamisen tarpeen tiedostaminen kuitenkin osoittaa vastuullisuutta omasta hyvinvoinnista. Äidin työssäkäyntiä perustellaan tavallisesti naisen itsensä toteuttamisen tarpeilla sekä määrittelemällä työn tuottama tyydytys ja itsetunto hyvän äitiyden edellytykseksi (Berg, 140). Bergin (2008, 138) mukaan ansiotyö ja kokemus ammatillisesta arvostuksesta ovat perusta, jolle hyvän äitiyden odotukset mediapuheessa rakentuvat. Kulttuurinen odotus itsensä toteuttamisen tarpeesta saattaisi kuitenkin aiheuttaa ristiriidan hoivaihanteeseen kiinnittyneissä itsekäytännöissä.

Työssäkäyvänä itsensä toteuttamisen tarpeen toteutus kuitenkin onnistuu, ja kotona oleminen on jopa uhka itsensä toteuttamiselle; jarrutus henkilökohtaiselle kasvulle. Vastaavasti kotiäidin itsekäytäntönä on kyseenalaistaa jatkuvan kehittymisen vaatimus ja itsensä toteuttaminen kodin ulkopuolella. Itsensä toteuttamisen vaatimus kylläkin hyväksytään, mutta itsensä toteuttamisen paikkana on koti.

”jos oisin nyt ollu koko ajan kotona ja sitte mun pitäis tästä vielä (odottaa toista lasta) ni se ois ollu mun henkilökohtaselle kasvulle tosi jarrutus”
(haast.6)

”kuitenki tää vauva-aika on niin lyhyt et mulla ei oo mikkää hätä toteuttamaan itteeni mihinkään muualle, mä kyllä pystyn toteuttaa itteeni siinä kotona sen lapsen kanssa äitinä ihan täydellisesti tällä hetkellä.”
(haast.5)

Paikannan vastakohtaisuudet itsensä toteuttamisesta äitien pääasialliseen toimintaan. Itsekäytännöillä rakennetaan tilanteesta itselle hyväksyttävä ja merkityksellinen. Skeggsin (1997, 57) mukaan naisia on asemoitu hoivaan historiallisesti sukupuolen, luokan, ja seksuaalisuuden mukaan. Naiset ei kuitenkaan uusinna hoivaamisen perinnettä vain historiallisten tekijöiden saattamana, vaan tähän liittyy olennaisesti heidän kokemuksensa saavutettavissa olevista mahdollisuuksista. Työssäkäyvänä on helpompi toteuttaa kulttuurista odotusta palkkatyöäitiydestä. Kotiäitinä itsensä toteuttamisen tarpeen kieltäminen helpottaa äidin hoivaihanteen toteutumista.

Oleennaista tässä itsensä toteuttamisen tarpeen kieltävässä itsekäytännössä on hoivaavan minuuden syntyminen (Skeggs 1997, 56). Skeggsin (1997, 57) mukaan naisen käsitykset omista mahdollisuuksista vaikuttavat kiinnostukseen hoivata. Skeggsin mukaan nuorille, jotka jäävät koulutuspolkujen ulkopuolelle, ja joiden työllisyysnäkyvät ovat huonot ja kulttuurinen pääoma rajoittunut, hoiva tarjoaa mahdollisuuden tulla tunnustetuksi. *Caring (whether paid or unpaid) offers the means to value, trade and invest in themselves, an opportunity to ”make something of themselves”.It enables them to be recognized as respectable, responsible and mature.* (Skeggs 1997, 56)

Naisten paikka hoivaajina on jo positioitu ja asema muodostuu suhteessa hoivaan. Itsekäytännöt rakentuvat hoivaamisen käytännöissä ja investoinneilla näihin

prosesseihin. Myös itsensä toteuttamisen tarpeen kieltäminen on yksi investoinneista, joita äidit tekevät lapsiaan varten. Investointi hoivaan syntyy suhteessa hoivattavaan mutta sen kautta tapahtuu myös äidin oma subjektoituminen. Skeggsin mukaan hoivaajan itsekäytännöt eivät perustu pelkästään toisten tarpeiden täyttämiseen ja epäitsekkyteen, vaan myös omaan haluun kokea arvokkuutta (Skeggs 1997, 62).

Siinä määrin kuin yleiset normit voidaan kääntää kansalaisten ammatillisiksi ja henkilökohtaisiksi arvoiksi, ne voivat toimia ihmisten itseohjausmekanismeina. Kolmen vuoden kotihoidon ihanne ammattilaisten puheissa on eräs niistä normeista, jonka äidit voivat ottaa tavoitteekseen. Skeggsin mukaan kyseisen tavoitteen määrittäminen on riippuvainen ympäristöstä; minkälaisia mahdollisuuksia se tarjoaa naisille ja miehille ja luokkataustaisille äideille. Äitien valinnat ja tavoitteet kytketään yksilöihin ja myös he kokevat tekevänsä yksilöllisiä ratkaisuja, koska yksilöitä ja yksityisiä tiloja voidaan hallita koskematta niiden muodolliseen autonomiaan (Dean 1999, 79). Skeggsin (2004, 45) mukaan on kuitenkin kyse myös yksilöitä eriarvoistavista sosiaalisista ja kulttuurisista rakenteista.

”Hallittavat” yksilöt mielletäänkin Millerin ja Rosen (2010, 17) mukaan nykyisessä markkinarationaliteetissa ja markkinateknologioissa ensisijaisesti autonomisiksi yksilöiksi, joita on autettava vapailla valinnoillaan toteuttamaan mahdollisuuksiaan. Toisin toimiminen, normin vastaisen toiminnan löytämisen voidaan ajatella vaativan Foucault`n määrittelemiä itsekäytäntöjä, tässä tilanteessa itsensä työstämisen muotoa, jossa omat arvot asettuvat työelämän normistoa vastaan. Normin vastaisuus rakennetaan äitiyden ja tässä tapauksessa kotiäitiyden perustalle;

”mun mielestä tää on kyllä ollu ihan huippu elämänvaihe et saa olla lasten kanssa kotona ni ei mulla oo ollu ollenkaa semmonen et haluisin tehdä yhtään mitään muuta” (haast.3)

Foucault`laisen huolen oman potentiaalın käytöstä voi yhdistää Maslowin (1964, 16-23) ajatukseen itsensä toteuttamisesta. Ne yksilöt, jotka ovat saavuttaneet itsensä toteuttamisessa tyydytyksen, kykenevät optimaalisiin suorituksiin sekä parhaaseen mahdolliseen luovuuteen (Maslow 1943, 370-396). Foucault`laisessa mielessä ihmisen on tarkasteltava itseään, koska ilman oman potentiaalın tiedostamista Maslowin mukaan ihminen hukkaa mahdollisuuksia optimaalisiin suorituksiin. Seuraava lainaus kuvastaa

äidin tiedostavuutta omasta halustaan työn suhteen. Hän sanoo entisestä työpaikastaan, ettei saanut *täysin* sitä mitä hän olisi halunnut.

*”enkä saanu täysin sitä mitä halusin.-- olin kuitenkin sit töissä siellä”
(haast.1)*

Haastateltava ilmaisee myös katumuksensa opiskeluvaihtonsa kohtaan: *”nyt on itelle tullu semmonen et oiski pitäny lähtee lukkee jottai journalistiikkaa tai jotaki iha muuta”*(haast.1). Aikamuoto *oiski pitäny lähtee lukkee* viittaa mahdollisuuteen, jonka lasten tulo on nyt sivuuttanut. Äidit voivat olla itsensä toteuttamisen näkökulmasta lukitussa tilanteessa, jos oma koulutusala ei tunnu oikealta mutta lasten myötä kouluttautuminen toiselle alalle nähdään mahdottomana.

Hoivaihanteiden ja työmahdollisuuksien lisäksi äitien työssäkäynnissä on huomioitava myös itsensä toteuttamisen näkökulma. Työn kiinnostavuudelle annetaan kovat odotukset; työn tekeminen liitetään elämäntilanteeksi, jossa on tunnettava ”erityistä paloa”.

”Ei mua tällä hetkellä mitenkää ees kiinnosta mennä töihin, tai ehkä ku mä en oo koskaa tehny mitää semmosta työtä, mitä mä oisin tehny semmosella erityisellä tunteen palolla – ei siihen oo myöskään ollu erityistä paloa että sitä ois niinku haluamalla halunnu tehdä” (haast.3)

Haastateltavalle työelämä näyttäytyy epäkiinnostavana, koska hän ei ole kokenut *tunteen paloa* töissä tai tehnyt työtä jota olisi *haluamalla halunnut* tehdä. Myös seuraava lainaus osoittaa, että mahdollisia vaihtoehtoja epäkiinnostavalle työlle on, vaikka työmarkkinatilanne on suhteellisen heikko. Myös työn kiinnostavuus ohittaa palkan suuruuden merkityksen.

”pienemmällä palkalla, mielenkiintoisemman työn sitten oon ihan puhtaasti menny niitten perässä..niinpä varmaan teen nytki.. en oo jotenki valmis uhraamaan sitä, että tekisin jottai mitä en halluu. Eikä oo nyt onneks tarvinnukkaa, on käyny hyvä tuuri noissa” (haast.6)

Itsensä toteuttamisen ehtona on vapaus. Kuten Ilpo Helen kirjoittaa: Vapautta on tulla oman elämän subjektiksi: kyvystä ja mahdollisuuksista, jotka muovaavat yksilön suuntautumaan elämään ja vapauksiin omina ja käyttämään niitä. Itsensä toteuttamisen

idean ja vapauden synnyttämä ristiriidan voi jokainen kokea mahdollisuuksien rajallisuuden muodossa. Koska mahdollisuudet ovat rajalliset ja ideat omien vapauksien käyttöön rajalliset, ainakin tämän aineiston mukaan itsekäytännöt näyttävät erittäin tärkeinä äitien elämän kannalta. Itsekäytännöt muokkaavat haluja niiden elämän mahdollisuuksien rajoissa, jotka äideillä on. Tyytymättömyyden aiheuttajaksi tulisi yhtäaikainen tarve toteuttaa itseään luomalla uraa ja samanaikaisesti pitää erityisen tärkeänä lapsen mahdollisimman pitkää kotihoitoa. Äitien Itsekäytännöt muovaavat elämän tyytyväiseksi koettavaksi.

6.2 Äitiyden mielen mekanismit

Vuoren (2001) mukaan äitiyttä ei saada tasapainoon, lukuisista yrityksistä huolimatta. Äidin osan voi nähdä luopumisena, jossa äidin on luovuttava ansiotyöstään, tai lapsensa kokopäiväisestä hoidosta. (Vuori 2001, 344–350). Tässä aineistossa äidit rakentuvat käyttäytymisensä subjekteiksi valitessaan lastensa kotihoidon. Äidin ”valitsemisen” mahdollistuminen perustuu Helenin (1997) ajatuksia mukaillen siihen, että eletyssä subjekti kohtaa erityisen puutteellisuutensa, omat rajansa, johon perustuu suhde omaan haluun. Kun oma halu hoitaa lapsia mahdollisimman pitkään kotona, riitautuu aineiston perusteella aika ajoin esimerkiksi oman opiskeluhaluun kanssa, syntyy foucaultin mainitsemia itsekäytäntöjä, jotka muodostavat valinnasta yhä enemmän oman ja sillä tavoin itselleen merkityksellisen. Aineiston perusteella kutsun tilannetta päättäväisyydeksi omaan haluun;

”mä oon semmonen ihminen et aina jos mä ryhdyn johonki asiaan ni sit mä niinku teen sitä asiaa täysillä vaikka nyt sitä äitiyttä.” (haast. 3)

Täysillä tekeminen on kulttuurinen ihanne, joka korostaa sitä että ihminen on vapaa tekemään asioita, joista nauttii ja saa tyydytystä. Tuki perhekeskeisille itsekäytännölle voi muodostua yleisen ilmapiirin kautta. Jallinoja paikansi tutkimuksessaan 2000-luvun alkupuolella familismin käänteen, jossa perhearvot olivat uudelleen saaneet korostetun aseman. Lastenhoito kotona ja hyvä vanhemmuus ovat keskeisessä asemassa familistisessä ilmiössä. Tutkimuskohteena oli HS:n mielipidepalsta, jossa puhuttiin vanhempien oikeudesta valita lastensa hoitomuoto, mutta samalla rakennettiin

kotihoidosta normatiivista ihannetta, joka oli valittava ollakseen hyvä vanhempi. Normitus sekä tukee itsekäytäntöjä mutta toisaalta saattaa sitoa elämänvalintoja paikoilleen. Äidin keinona elää omaa elämää kulttuuristen odotusten paineissa on aineiston mukaan tyytyväisyyteen asettuminen ja opiskeluhulun lykkääminen. *”tuntuu semmoselta innostavalta ajatukselta lähteä sinne opiskelemaan mutta mä aattelen että mä ehdin vielä että lykkään sitä nyt vielä niin pitkään kuin pystyn” (haast.3).*

Vaikka äiti oli päättänyt hoitaa lapsensa mahdollisimman pitkään kotona, ei se poista sitä etteikö välillä haaveilisi kodin ulkopuolisesta tekemisestä. *”sit mieltii et miten ihanaa ku vois vaan keskittyä siihen opiskeluun sen koulupäivän aikana, vois mennä syömään ja syödä kaikessa rauhassa eikä tarviis kertaakaan nousta ylös tuolista palvelemaan ketään toista..”*. Itsekäytännöillä muistutetaan kuitenkin tilanteen väliaikaisuudesta ja pyritään tyytyväiseen asenteeseen elämää kohtaan. Foucault`lle vapaus tarkoittaa ihmisten mahdollisuutta hallita ja muuttaa sitä, keitä ja mitä he ovat muokkaamalla niitä normeja, joiden mukaan heidän suhteensa itseensä ja toisiin muodostuu (Helen, 1997, 20). Vapauden mukana tulee vastuu omasta onnellisuudesta. Äidin toteamus *”pitää vaan yrittää tästä nyt nauttia ja nautinkin”* kuvastaa vapautensa ja sen mukanaan tuoman vastuun tiedostamista. On asetuttava tyytyväisyyteen kun itsekäytännöt liittyen hyvään äitiyteen suuntaavat elämään kotona. Tilanteeseen sisältyy myös käytettävissä olevien elämisen tapojen vaihtoehtojen rajallisuus. On valittava niistä henkilökohtaisista mahdollisuuksista ja muodostettava itsesuhde niiden puitteissa.

Ollakseen hyvä kansalainen, ihminen, äiti on oltava tyytyväinen omalla vapaudellaan päättämälleen elämäntylille. Mielekkyyden etsintä on tässä tapauksessa äidin arkea suojaava itsekäytäntö. Tyytymättömyyden myöntäminen osoittaisi epäkohdan, heikkouden ihmisen kyvyssä käyttää vapautta oman elämän suunnittelussa. Itsekäytännöillä on tällöin kaksoisrooli: se saattaa lukkiuttaa epätyytyväisyyden tilaan mutta myös suojaa arjen jatkuvuuden ja tyytyväisyyden elämään. *”mutta ehkä se pitäääki löytää se kotiäitinä olemisen mielekkyys jostai muusta ku niistä kotitöiden tekemisestä.”*

7 KATSE ITSEEN TYÖNTEKIJÄNÄ

Äitien suhde työelämään vaihteli; siinä missä toinen äiti koki palkkatyön tärkeänä oman itsetunnon kannalta; ”saan energiaa pienestäki pätkästä ku joku maksaa mulle palkan” (haast.2), toinen äiti kieltää tämän; totta kai pitää ajatella sitä sellasta omaa jaksamista ja omaa hyvinvointia, mitä elämässä tarvii ite mutta en mie nyt koe et mä tarviisin sitä työtä tai työpaikkaa siihen oman ittesä toteuttamiseen tai oman arvoni niinku...” (haast.5)

Jos yleinen työssäkäynti malli korostaakin molempien vanhempien työssäkäyntiä ja työn ja perheen yhteensovittamista, voi sanoa että äitien itsekäytännöt tässä tilanteessa yhdistävät työttömyyden ja perheen. Perheen ensisijaisuus suhteessa työelämään korostaa sitä, kuinka omaehtoisuutta rakennetaan suhteessa työmarkkinoihin huonosta työmarkkina-sidoksesta huolimatta. Vaikka palkkatyöhön perustuvassa järjestelmässä työpaikka luo taloudellista turvaa, äidit halusivat olla ainakin hetken aikaa riippumattomia työelämästä ja olla suunnittelematta omaa työpolkua. Taloudellisen turvan mahdollistaa puolisoiden työssäkäynti ja se että kulutus onnistutaan pitämään vähäisenä, jolloin riippumattomuutta työstä haetaan myös sen kautta. Huolimatta pienestä kotihoidontuen määrästä taloudellista puutetta ei koettu, ja korostettiin, ettei mistään jäädä paitsi pienistä tuloista huolimatta. Työssä käyminen tulevaisuudessa sen sijaan saatettiin nähdä vievän aikaa lapsilta, parisuhteelta sekä omilta harrastuksilta. Omat tunteet päätöksenteon keskiössä korostavat itseä oman elämän vapauksien käyttäjänä. Haastateltava pystyy toimimaan omien prioriteettiensä mukaan, eli perheen ehdoilla.

”Ehkä siinä on ollu tärkeempää ne työkaverit ja muu semmonen kuin itse se työ. Nyt sitte tällä hetkellä ku lapset ja perhe tuntuu niin kaikkein tärkeimmälle ni on jotenki vaikeeta ajatella että joku työ vois olla mulle niin antoisaa.” (haast.3)

Skeggsin (1997, 57) mukaan ymmärrys omista mahdollisuuksista on yksi selitys keskittyä hoivaan. Työn tarjoama antoisuus ja perhe asettuvat vastakkain ja tällöin mahdollisuudet mielekkääseen työhön kohtaavat kotiäitiyden kanssa. Kun työllä on ollut omassa elämässä lähinnä sosiaalinen merkitys, on se helposti korvattavissa lasten ja perheen kautta, varsinkin kun kotiäitien yleiset kohtaamispaikat ovat lisääntyneet. Kun työelämällä ei koeta olevan mitään annettavaa itselle, lasten hoitaminen kotona voi tarjota tätä. Beckerin (1991) mukaan perinteiset sukupuoli-ideologiat uusintavat naisten erikoistumisen palkattomaan hoivaan ja heidän marginaalisen roolin perheestä huolehtijana, joka saattaa johtaa heikompaan työsuuntautuneisuuteen ja siten myös matalimpiin ansioihin. Foucault`lainen tapa tarkastella itseä ja etsiä subjektoitumisen tapaa esimerkiksi perheestä ja hoivasta, yksilöi äitien valinnat riippumattomiksi työmarkkinoiden ehdoista. Yksilötasolla äitien valintoja ei voi arvottaa palkkatyön ja palkattoman kotityön välillä, mutta on kyse myös sukupuolten tasa-arvosta jos naiset haluavat laajasti vältellä työelämää kotona työelämän olosuhteiden vuoksi. Siltalan (2004) mukaan työelämän lisääntyvät vaatimukset näkyvät aikataulujen kiristymisenä sekä arvioinnin, tulosvaatimusten ja epävarmuuden lisääntymisenä, joita luovat määräaikaisten työsuhteiden. Äitien haastattelupuhe ei sisältänyt kuitenkaan kokemusta työelämän kiristymisestä. Työelämä ei kaikkien haastateltavien mielestä tarjoa mitään sellaista, *mistä jäisi paitsi*.

”siellä töissä kerkii kuitenkin sitte olemaan ja ku ei oo välttämättä semmosta uratavotetta niin ei haittaa vaikka sinne menis vähän myöhemminki sinne töihin” (haast.5)

”en usko että oisin jääny omassa työssäni tai siitä hirveestä urasta jos puhutaan niin mistään paitsi” (haast.4)

Suhteellisen matala koulutus saattaa rajata mahdollisuuksia työn suhteen. Haastateltavilla äideillä oli kuitenkin toive itsensä toteuttamisen mahdollisuudesta työssä. Tämän seurauksena kotiäitiys on mielekkäämpi vaihtoehto, kun *työ on vain pakko johon on mentävä, kun lapset on tehty*. Kotiäitiyden valitseminen ja perheen ensisijaisuus saattavatkin vähentää kokemusta epävarmuudesta määräaikaisten työsuhteista huolimatta (Närvi, 2014). Tällainen puhetapa vallitsee äitien itsekäytännöissä tässä tutkielmassa läpi aineiston. Epävarmuutta ei koeta niin

voimakkaana, jos työhön ja työuraan kohdistuvat odotukset ovat pienet, tai työn toivotaan sopivan muuhun elämään (Casey & Alach 2004).

”mutta vaikka mulla ei oo erityistä koulutusta ni en oo ikinä ollu toimeton et aina kun mä olen halunnut töitä ni mä kyllä olen saanut niitä, mä ajattelen että kyllä tekeväälle töitä riittää..” (haastateltava 3)

Epävarmasta työmarkkina-asemasta huolimatta haastateltavalla on luottavainen kuva töiden löytymisestä. Ilmauksessa ei näy epävarmuutta, huolimatta yhteiskunnan huonosta työttömyystilanteesta. Närvin mukaan (2014, 133) vähäinen huoli työllistymisestä ja lapsen kotihoidon perustelu omaan perheorientaatioon kytkeytyvänä valintana äidin on mahdollista rakentaa vahvan toimijuuden identiteettiä. Huolettomuus työmarkkinoista selvästi rakentaa tässäkin äidin subjektiivutta ja kotiäitiyttä valintana, varsinkin kun puheessa mahdollisuus työhön olisi.

7.1 Lapsen pitkä kotihoito ei ole riski

Arvojen rakentuminen perhekeskeisyydelle ja vähäiset odotukset työuran kehittymiselle mahdollistavat riskittömän tuntuisen pitkän kotihoidontukijakson.

”en mie nyt usko että mie oisin jääny omassa työssäni tai siitä hirveestä urasta jos puhutaan niin mistään paitsi” ja ”en oo kyllä mielestäni joutunu tinkimään mistään päinvastoin ehkä enemmän joudun tinkimään joistakin asioista kun meen töihin”(haast. 4)

”ku mulla ei oo vielä mitään sellasta uraa mistä mä voisin niinku tipahtaa pois ni on helppo olla pitkään kotona” (haast.3)

Mahdollisten uratavoitteiden olemassaolo aiheuttaisi tilanteen, jossa perheelle omistautuminen voisi tuottaa tietynlaisen riskin, tippumisen, kuten haastateltavan mukaan ”voisin niinku tipahtaa”. Tilanteessa jossa uralta tippumisen mahdollisuutta ei ole, työmarkkinoille osallistumattomuudella ei tällöin ole mitään menetettävää.

”Sit ku mulla ei oo työpaikkaa mihin palata ni ei oo ollu kiirettä - Sit jos mulla ois työpaikka mihin mennä ni ehkä oisin ollu jo töissä joitaki aikoja tässä välissä.” (haast.4)

Ilman työpaikkaa olevana on äitien mukaan kuitenkin oltava valmiina työelämään, jos mahdollisuus aukeaa. Epävarmassa työllisyystilanteessa ei ole varaa hukata mahdollisuutta työhön. Tämä asettuu tietenkin ristiriitaan kotihoidon ihanteen kanssa, mutta työmahdollisuuksista on syytä olla perillä, koska jalkaa oven väliin työmarkkinoilla on saatava. Esimerkiksi yhden lapsen äiti mainitsee, että työmahdollisuudesta kieltäytyminen olisi saattanut vaikuttaa ratkaisevasti myöhempään työllistymiseen.

”Siinä ois ollu ehkä vähän semmosta siltojen polttamista jos en ois sitte menny sinne.”

”Hyvä että menin, CV:lle hyvä tuo työ” (haast.6)

CV merkintöjen tiedostaminen oman työuran kannalta poikkeaa jossakin määrin muiden haastateltavien puheista. Työn merkityksellisyyden näkeminen myös CV:n kautta kuvastaa halua suuntautua työelämässä eteenpäin.

7.2 Katse itseän synnyttää myös huolen

Katse itseän työntekijänä herättää myös huolenkohteita. Huoli syntyy kotihoitojakson pituudesta ja siitä, mikä on yleisesti hyväksytty aika olla kotona lapsen kanssa. Hyväksyttävän ajan määrittäminen yritetään hakea ulkopuolelta.

”Onhan se aina huoli siitä että millon sitten on ollu liian pitkään kotona tai miten työnantajat ajattelee sen kotonaoloajan.” (haast.5)

Eryteisesti kotihoitojakson pituuden merkitystä työmarkkina-asetelmalle katsotaan työnantajan näkökulmasta. Äidin käyttämä termi *liian pitkään kotona* kuvastaa kotihoitojaksolla olevan jokin hyväksytty aika, jonka mahdollisesti voi ylittää olemalla liian pitkään kotona. Äiti itse määrittelee sen kotihoidontukijakson pituuden kautta;

”Millon se semmonen huoli nousee mistä puhuit?”

”Sen minkä kolme vuotta saa olla sen lapsen kanssa kotona..niin mikä on yhteiskunnanki silmissä hyväksyttävä aika että saa sitä kotihoidontukea niin se minusta on silleen kuitenkin ihan kohtalainen aika vielä vaikka onhan se tietysti aika pitkä aika olla pois työelämästä” (haast.5)

Huolen lopullinen syy jää tässä keskustelussa vähän epävarmaksi, mutta kuvastaako se myös äitien tilannetta; pitkästä tauosta poissa työelämästä jo sinänsä puhutaan riskinä.

7.3 Lapsen kotihoito sitoutumisen näyttönä

Aineiston itsekäytännöissä huolta liian pitkästä kotonaolojaksosta paikkaillaan asettamalla kotihoitajakso sitoutumisen näytöksi. Åkerbladin (2014, 116) mukaan sitoutumattomuus yhteen työnantajaan ja työnkuvaan saatettiin kokea vapauttavana, huolimatta työelämän epävarmuudesta. Luultavasti tähän peilaten haastateltava kokee pystyvänsä erottumaan työmarkkinoilla kyvyllä sitoutua, jonka näyttönä kotihoidontukijakso toimii.

”ehkä joku työnantaja voi aatella senki et oon ollu pitemmän aikaa kotona ni sitten et nyt se on ainaki valmis olemaan töissä ja sitoutumaan siihen” (haast.5)

Toinen tapa paikata ”liian pitkästä” kotihoitajaksesta aiheutuvaa huolta on itsekäytäntönä asettaa kotihoitajakso myös aktiivisuuden näytöksi. Vapaaehtoistyössä toimiminen kotihoitajakson aikana on tapa olla aktiivinen ja tehdä kodin ulkopuolella asioita, joita työnantajan ajatellaan arvostavan. Kodin ulkopuolinen vapaaehtoistyö on *työnkorvike*, joka tässä tilanteessa on vähentämässä huolta, ainakin puheen tasolla, työmarkkinoille siirtymisestä tulevaisuudessa.

Minä: Minkälaisena oot kokenu sen vapaaehtoistyön että onko ollu mukava puuhata siinä?

”no joo sillee ku on ollu nyt sen neljä vuotta kotona lasten kanssa ni on saanu semmosta vastapainoo sille kotona olemiselle siitä vapaaehtoistyöstä että se on... se on ollu sellanen työnkorvike sit on voinu välillä tehdä vähä muutaki ku vaan sitä kotona olemista ja niitä kotitöitä ku. On ollu mukavaa ja oon ajatellu että ehkä joku työnantaja joskus tulevaisuudessa katsoo suopeasti sitä, että mä oon äitiysloman aikana ollu kuitenkin aktiivinen--”. (haast.3)

Vaikka katse itseän työntekijä synnyttää huolenkohteita, se tuo myös esiin, kuinka itse voi omalla toiminnalla lisätä riippumattomuutta työstä, kuten vähentämällä kulutusta;

”ja nyt oon tottunu elämään tämmösillä hyvin pienillä tuloilla ni ei voi tämän huonompaan suuntaan mennä..tottunu tähän asti pärjäämään näillä vähillä rahoilla ni varmaan pärjään jatkossaki.”

Pieni kulutustaso mahdollistaa pienemmän riippuvuuden työpaikan mahdollistamasta kulutustasosta mm. haastattelijan mainitsemista ulkomaanmatkoista. Kun aiemmin elintason lasku merkitsi epäonnistumista, kertoo se äitien elämässä tässä yhteydessä suunnittelusta ja vapauksien käyttämisestä (Halava & Pantzar 2010, 23). Tässä kulutustason laskeminen tarjoaa äideille mahdollisuuden olla kotona hoitamassa lasta/lapsia ja sitä kautta toimijuuden paikan. Työihanteen tilalle haastateltavan puheissa ja arvoasteikossa tärkeimmäksi muodostuvat yhteinen aika perheen kanssa ja se että vanhemmilla on aikaa lapsille. Samalla otetaan etäisyyttä kulttuuriseen palkkatyön normiin, joka vaatii laittamaan lapsen päivähöitoon.

YHTEENVETO JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä tutkielmassa kysyn, minkälaisia neuvotteluja äidit käyvät itsensä kanssa, kun heikko työmarkkinasidos sekä pienen lapsen hoitoratkaisut kohtaavat heidän elämäntilanteessaan. Olen myös kiinnostunut siitä, millainen tilastollisissa tutkimuksissa vahvaksi todettu kytkös, hoivaihanteiden ja työmarkkinasidoksen välillä, on äitien kertomassa puheessa.

Jaottelin haastattelujen analyysin perusteella itsekäytännöt kolmeen eri kategoriaan. Ensimmäisen kategorian nimesin *Äiti lapsen kehityksen turvaajana* kategoriaksi ja luokittelin sen myös yläkategoriaksi, koska koko aineisto oli nähtävissä hyvän äitiyden tarinana ja muut käytännöt rakentuivat laajasti tähän käytäntöön nojautuen. Toiseksi kategoriaksi nimesin *Itsensä toteuttaminen ja huoli oman potentiaalın käytöstä*. Näissä käytännöissä tiedostettiin itsensä toteuttamisen tarve, mutta ne sovitettiin monin tavoin yhteen hyvän äitiyden tarinaan liittyviin käytäntöihin. Viimeinen nimeämäni kategoria on *Katse itseän työntekijänä* ja muihin käytäntöihin verrattuna tämän käytännön tuottamat neuvottelut harvoin ovat tässä aineistossa äidin elämän keskiössä, vaan niistä neuvotellaan ja muodostetaan subjektiasemaa muista käytännöistä käsin.

Äitien teemahaastattelujen analyysi osoitti, että äidin hoivaihanteet ja pienen lapsen hoivaratkaisut voivat olla keskeinen osa äidin subjektoitumista. Itsekäytännöillä muokataan kotiäitiydestä tavoitteellinen ja omaehtoinen elämäalue. Hoivaratkaisuissa merkityksellistä on, minkälaiseksi käsitys lapsen parhaasta itsekäytännöissä muotoutuu. Lapsen kotihoidolle haluttiin tarjota paljon perusteluja, ja itsekäytännöt rakentuivat osittain kunnallisen päivähoiton välttämiseksi. Kotihoidontuki on äideille mahdollisuus, jota perhekeskeisten itsekäytäntöjen vuoksi olisi mahdoton jättää käyttämättä.

Itsekäytännöissä neuvoteltiin itselle vastuullisen vanhemman subjektiasema, joka tarkoitti käytännössä sitä, että äiti pystyy takaamaan lapselle rauhallisen ympäristön kasvaa ja kehittyä kotihoidossa. Kotihoito nähtiin ensisijaisesti parempana molemminpuolisen suhteen kehittymisen kannalta ja lapsen etuna, jonka äiti pystyi

tarjoamaan. Itsekäytäntöjen avulla äidit siis rakentavat lapsen kotihoidosta tietoista päätöstä, joka on osa ”valittua” perhekeskeistä elämäntyyliä.

Itsekäytännöt ja kotihoidontuen käyttö kytkeytyvät toisiinsa hoivaihanteen kautta. Kun kotihoitoa painottava hoivaihanne otetaan osaksi itsesuhdetta, syntyy periaatepäätös hoitaa lapsi mahdollisimman pitkään kotona. Tämä vaikuttaa äidin mahdollisuuksiin osallistua työmarkkinoille. Koska kotihoidontuen järjestelmä antaa mahdollisuuden kotihoitoon, on myös sen hylkääminen valinta, joka täytyy olla sopusoinnussa äidin itsekäytäntöjen kanssa.

Tutkielman mukaan kolmen vuoden kotihoidosta voi muodostua äidille jopa moraalिसääntö ja normatiivinen ihanne, jonka toteutumattomuus aiheuttaa kokemuksen epäonnistumisesta. Vastuullisen vanhemman merkitystä korostettiin myös lapsen ensivuosisen kehityksen tärkeyden tiedostamisella sekä näkemyksellä kotihoidon ja lapsen hyvinvoinnin välisestä yhteydestä. Äitiys tavoitteellisena elämäalueena saa aineistossa vahvistusta myös käytännöissä, joissa äiti toimii myös kotihoidon laadun takaajana. Valitessaan kotihoidon, äiti ottaa aineiston mukaan vastuun sosiaalisen ja virikkeellisen kotihoidon järjestämisestä. Päiväkodin rytmiin pyrkiminen, tietoinen virikkeellisen kotihoivan järjestäminen ja lasten sosiaalisten kontaktien riittävydestä huolehtiminen ovat tekijöitä, joilla myös äidin subjektiasemaa hyvän kotihoidon takaajana vahvistettiin.

Itsensä toteuttaminen ja huoli oman potentiaalin käytöstä kategoria pohjautuu aineistoon, jossa esiintyi foucault`laisessa mielessä huoli itsestä itsensä toteuttajana ja oman potentiaalin käyttäjänä. Huoli itsensä toteuttamisesta liittyy äideillä ajatuksiin ”oman jutun” löytämisestä, toiveesta saada työskennellä miellyttävässä työssä ja itsensä toteuttamisen paikoista. Aineistossa itsensä toteuttamisen tarpeen tiedostaminen vaikuttaa olevan jopa moraalinen velvollisuus, mutta itsekäytännöissä tarpeen tyydyttäminen voidaan siirtää tulevaisuuteen. Äitiyden kanssa itsensä toteuttaminen yhdistyy kahdella tavalla; äitiys voi olla merkityksellinen itsensä toteuttamisen paikka tai toisaalta itsensä toteuttamisen tarve voidaan myös kieltää siksi aikaa kun lapset ovat pieniä. Itsensä toteuttamisen tarpeen siirtäminen tai kieltäminen on yksi investoinneista, joita äidit tekevät lapsiaan varten. Investointi hoivaan syntyy suhteessa hoivattavaan mutta sen kautta tapahtuu myös äidin oma subjektoituminen.

Ollakseen hyvä kansalainen, ihminen, äiti on oltava tyytyväinen omalla vapaudellaan päättämälleen elämäntyylille. Tyytymättömyyden myöntäminen osoittaisi epäkohdan ihmisen kyvyssä käyttää vapautta oman elämän suunnittelussa. Keskittyminen äitiyteen täysillä, mielekkyyden etsintä arjessa sekä oma arvostus kotiäitiyttä kohtaan suojasivat tyytyväisyyden. Itsekäytännöillä on tällöin kaksoisrooli: ne saattavat lukkiuttaa epätyytyväisyyden tilaan mutta myös suojaa arjen jatkuvuuden ja tyytyväisyyden elämään.

Kolmas kategoria *Katse itseen työntekijänä* käsittää sen, minkälaisen suhteen äidit neuvottelevat työelämään. Neuvotteluissa subjektiudesta, näistä käytännöistä rakennetaan toissijaisia, eikä työlle tässä vaiheessa elämää anneta roolia. Vaikka äideillä on vähän tai ei ollenkaan oman alan työkokemusta harjoittelujen lisäksi, he ovat kouluttautuneet sosiaalialoille, joilla todennäköisesti on paljon työmahdollisuuksia. Työelämäsidoksen ollessa heikko koetaan riippumattomuutta työstä ja se otetaan vastaan vapautena keskittyä lapsiin. Perheen ensisijaisuus suhteessa työelämään korostaa sitä, kuinka omaehtoisuutta rakennetaan suhteessa työmarkkinoihin huonosta työmarkkina-sidoksesta huolimatta. Vaikka palkkatyöhön perustuvassa järjestelmässä työpaikka luo taloudellista turvaa, äidit halusivat olla ainakin hetken aikaa riippumattomia työelämästä ja olla suunnittelematta omaa työpolkua. Katse itseen työntekijänä kuitenkin synnytti myös huolta liian pitkästä kotihoidontukijaksosta työnantajan silmin. Itsekäytännöillä kuitenkin voitiin paikata tätä huolen kohdetta asettamalla kotihoidontukijakso sitoutumisen ja aktiivisuuden näytöksi.

Itsekäytännöissä äitiydestä muodostuu tavoitteelliseksi orientoitunut elämänalue, jonka ehdoilla muut käytännöt rakentuvat. Äitiys omana elämänalueena mahdollistaa oman elämän vapauksien käytön tunnun. Omaehtoisien elämäkerran rakentamisen eetos ei sovi äitien elämässä työhön ja uran rakentamiseen, vaan he ovat enemmän oman elämänsä käsikirjoittajina saadessaan hoitaa lasta kotona. Ihanne itsensä toteuttamisesta äitien käytännöissä vahvistaa ennemminkin äiti lapsen kehityksen turvaajana kategorian kuin työelämäsuhteeseen liittyviä käytäntöjä. Palkkatyössä ja harjoittelussa olevat äidit kokivat kodin ulkopuolisen työpaikan olevan elinehto itsensä toteuttamisen mahdollisuuksille, kun taas kotona lasta hoitavat joko yhdistivät lapsen kotihoidon ja itsensä toteuttamisen mahdollisuuden tai siirsivät itsensä toteuttamisen tarpeen tulevaisuuteen jolloin ristiriitaa itsensä toteuttamisen tarpeen ja pitkän

kotihoidontukijakson välille ei syntynyt. Haastattelupuheen kautta tarkastellut itsekäytännöt sovittavat ristiriidattomasti yhteen äitiyden erilaiset kulttuuriset odotukset, äidin itsensä näkökulmasta. Äitiyden erilaiset kulttuuriset odotukset näkyvät itsekäytäntöjen sisällöissä, mutta äideille itselleen itsekäytäntöjen avulla neuvotellusta subjektiasemasta muodostuu tasapainoinen ja koherentti.

Palkkatyössä käyvä äiti, aineiston poikkeustapauksena, itsekäytännöillään tuo esiin sen, mikä *Äiti lapsen kehityksen turvaajana* kategorian käytäntöjen ja *Katse itseän työntekijänä* kategorian käytäntöjen yhdistymisessä on mielenkiintoista; kun haastatteluhetkellä ilman palkkatyötä olevat äidit vetoavat kotihoitoon normatiivisena ihanteena, palkkatyössä käyvä äiti oli kokenut loppujen lopuksi itsensä riittämättömänä virikkeiden tarjoajana lapselleen, vaikka oli joutunut miettimään uskaltaako laittaa lastaan päivähoitoon. Riippumatta siitä, mitä elämänaluetta äidin itsekäytännöt painottavat, yhteistä käytännöille on niiden mukautuvuus tilanteille ja käytäntöjen kyky taipua mahdollistamaan tyytyväisyys arjessa.

Vaikka aineiston valossa näyttää siltä, että *Äiti lapsen kehityksen turvaajana* on se kategoria, jonka ehdoilla muut käytännöt muotoutuvat, onko kuitenkin niin että ensin tulee työmarkkinoiden luomat rakenteelliset reunaehdot ja *Katse itseän työntekijänä* kategoriaan liittyvät käytännöt, jonka jälkeen muut käytännöt sovitetaan tähän käytäntöön sopiviksi. Tämä antaa vahvistusta sille olettamalle, että työelämän tarjoamat mahdollisuudet ja reunaehdot ovat merkittävässä roolissa itsekäytäntöjen muodostumiselle.

Henkilökohtainen suhde lapseen ja pitkä kotihoidontukijakso on äitien itsekäytännöissä oman elämän vapauksien käyttöä. Itsekäytännöissä vedotaan erilaisiin lapsen kehitystä koskeviin toimintasääntöihin, ja tällöin vapaudella tavoitellaan omaksi ihanteeksi muodostunutta käsitystä lapsen parhaasta hoidosta. Tapa, jolla se muotoutuu osaksi itsesuhdetta yksilöllistetään hallintamentaliteetin kautta omaksi valinnaksi, vaikka päätös hoivaratkaisuista voi olla elämäntilanteen vaatimaa. Äidit ottavat eri tavoin toimintasäännöt osaksi omaa itsesuhdetta, eikä ole kyse vain ihmisten erilaisista orientaatioista elämään vaan myös käsityksistä siitä, mitkä omat mahdollisuudet työmarkkinoilla ovat. Itsekäytännöt tuottavat jokseenkin ristiriitaisen toimijan; aktiivisen oman elämän vapauksien käyttäjän tai ainakin kokemuksen siitä, mutta ne

myös yksilöllistävät rakenteellisten työmarkkinaehtojen, mahdollisuuksien ja työelämän tasa-arvon äitien omiksi orientaatioiksi. Tässä tilanteessa äitien joukkovoima työelämän epätasa-arvoisia rakenteita vastaan ei olisi mahdollinen, koska valinnat ja niiden seuraukset yksilöllistetään. Toisaalta äidit voivat rakentaa äitiyden tavoitteellisuudesta ja äitiyden kautta subjektoitumisesta myös suojamuurin epävarmoja työmarkkinoita vastaan.

Vaikka kaikki haastatteleman äidit elävät heteronormatiivisessa parisuhteessa olen jättänyt tässä tutkielmassa täysin huomiotta äitien itsekäytäntöjen merkityksen isän rooliin perheessä sekä isän mahdollisuuksiin jakaa hoivavastuita ja käyttää perhevapaita, vaikka niiden merkitys on väistämätön.

Toinen kysymys on, miten itsekäytännöt muuttuvat tai mukautuvat äidin työelämään siirtymiseen. Tutkielmassa kuvattu pitkän kotihoivan ihanne saattaa merkitä pitkää poissaolojaksoa työelämästä, mikä saattaa vaikuttaa työelämään siirtymiseen.

Tutkimusote antaa syvempää ymmärrystä siitä, mistä hoivavaihteluiden ja työmarkkinasidoksen välisessä yhteydessä on kysymys. Foucaultin ajatukset itsekäytännöistä teoreettisena kehyksenä tukee analyysin kiinnittymistä mielen mekanismeihin, jotka pystyvät välittämään kuvaa siitä minkälaisia henkilökohtaisia neuvotteluja yksilötasolla käydään asioista, jotka koskettavat instituutioita kuten kotihoidontuenjärjestelmää sekä perhe- ja tasa-arvopolitiikkaa. Kotihoidontukijärjestelmän uudistuksen vaikutusten arvioinnissa nojaututaan tilastotietoon äitien ja isien käyttäytymisestä, mutta saatetaan unohtaa kotihoidontuen järjestelmän ohjaava rooli äitien yksilötason neuvotteluissa.

Jos huomioidaan itsekäytäntöjen merkitys äitien neuvotteluissa, on haastavampaa arvioida nykyisen tilastotiedon perusteella kotihoidontuen uudistuksen vaikutuksia äitien ja isien kotihoidontuenkäyttöön. Itsekäytännöt kytkeytyvät rakenteellisiin mahdollisuuksiin ja kotihoidontuki yhtenä mahdollisuutena vaikuttaa itsekäytäntöjen muodostumiseen. Itsekäytännöt taas edelleen ohjaavat toiminnan tapaa ja ihanteita. Itsekäytäntöjen merkityksen ymmärtämisessä keskeistä on niiden luonne; ne sopeutuvat tai ihminen sopeutuu niiden avulla, niiden avulla subjektiivoidutaan, eikä tällöin mikään ohjaava mekanismi voi olla vaikuttamatta niiden muodostumiseen.

Äitiydestä on tullut mahdollisuus toteuttaa ammattimaista suhdetta hoivaan. Ammattimainen ja tavoitteellinen suhde hoivaan tarjoaa äideille subjektoitumisen paikan. Se vaikuttaa äitien työelämä suhteeseen ja mahdollisuuksiin osallistua työmarkkinoille.

Koska kotihoidontuen pituus oli normatiivisena ihanteena merkittävä osa itsekäytäntöjä, on selvää että äitien pitkistä kotihoidontukijaksoista ollaan huolissaan, jos tavoitteena on vahvistaa palkkatyön yhteiskuntaa ja nähdä kotona tehtävä hoivatyö huolena kestävyysvajeen nimissä.

Kansalaisten hyvinvoinnin näkökulmasta itsekäytännöillä vaikuttaisi olevan tärkeä rooli. Vaikka palkkatyö kulttuurisena normina on yhteiskunnassamme hallitseva, on yksilöiden kannalta edullista, että he voivat muodostaa myös tämän normin ulkopuolisia tapoja subjektoitua ja kokea tyytyväisyyttä tilanteessa, jossa yksilön mahdollisuudet osallistua työmarkkinoille ovat rajalliset tai työmarkkinasidos on heikko. Tämän tutkielman mukaan yksilö vastaa työelämän rakenteellisiin ehtoihin etsimällä oman elämän vapautta sieltä mistä yksilön on mahdollista sitä saada.

Foucault`n hallinnan analyysin näkökulmasta tavoiteltaessa yhä vahvempaa palkkatyön yhteiskuntaa, jossa äitien kotihoidontukijaksoja pidetään uhkana kestävyysvajeen paikkaamiselle, äidit olisi saatava Foucault`n termein huolestumaan itsestään työmarkkina-aseman kannalta. On aivan toinen keskustelu, missä nämä pyrkimykset kohtaisivat kansalaisten hyvinvoinnin edistämässä. Perhepoliittiseen keskusteluun hoivavastuiden jakamisesta vanhempien kesken, tutkielma tuo uuden näkökulman. Naisten subjektoituminen kokonaisvaltaisesti äitiyteen vaikuttaa väistämättä isän mahdollisuuksiin käyttää perhevapaita ja osallistua hoivavastuiden jakamiseen.

Yksilön ja yhteiskunnan välisestä suhteesta tutkielma nostaa esille valinnanmahdollisuuden kyseenalaisen roolin perusteltaessa esimerkiksi kotihoidontuenjärjestelmää perheiden valinnanvapaudella päättää lastensa hoitomuoto. Toisaalta myös valintojen yksilöllistäminen ja yhteiskunnan roolin pieneneminen saattavat haitata tasa-arvoisen yhteiskunnan kehittymisen edellytyksiä, jos työmarkkinoiden sukupuolittuneet rakenteet palautetaan itsekäytäntöihin ja äitien omiin valintoihin, eikä nähdä keinona puuttua epätasa-arvoisiin rakenteisiin.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001 Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. PS-kustannus. Jyväskylä

Alhanen, Kai 2007. Käytännöt ja ajattelu Michel Foucault'n filosofiassa. Gaudeamus, Helsinki.

Alderfer Clayton P. 1972. Existence, relatedness and growth: human needs in organizational settings. Free press, New York.

Anttonen, Anneli 2011. Hoivan sosiaaliset merkitykset. Teoksessa Tuija Kotiranta & Petteri Niemi & Raili Haaki (toim.) Sosiaalisen toiminnan perusta. Gaudeamus, Helsinki

Beauvoir, Simone de 2009. Toinen Sukupuoli. Suomentanut Iina Koskinen, Hanna Lukkari ja Erika Ruonakoski. Tammi, Helsinki.

Beck, Giddens & Lash, 1994. Reflexive modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order. Polity Press. Cambridge

Becker, Gary 1991. A treatise on the family. Harvard University Press, Cambridge.

Berg, Kristiina 2008. Äitiys kulttuurisina odotuksina. Väestöliitto, Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008, Helsinki.

Böök, Marja-Leena 2001. Vanhemmuus ja vanhemmuuden diskurssit työttömyystilanteessa. Jyväskylän Yliopisto, Jyväskylä.

Casey, Catherine & Alach, Petricia 2004. Just a temp? Women, Temporary Employment and lifestyle. Work, Employment & Society 18(3), 459-480

Chodorow, Nancy 1978. The Reproduction of Mothering: Psychoanalysis and the Sociology of Gender. University of California Press, Berkeley, Los Angeles, London.

Dean, Mitchell 1999. Governmentality. Power and Rule in Modern Society. Sage, Los Angeles.

Federici, Silvia 2012. *Housework, Reproduction and Feminist Struggle, Revolution at Point Zero*. PM Press, Michigan.

Forsberg, Hannele & Nätkin Ritva (toim.) 2003. *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus, Helsinki

Foucault, Michel 1981. *The History of Sexuality*. Penguin Books, Harmondsworth.

Foucault, Michel 1998. *Foucault/Nietzsche*. Suomentanut Turo-Kimmo Lehtonen ja Jussi Vähämäki. Tutkijaliitto.

Foucault, Michel 2010. *Seksuaalisuuden historia*. Suomentanut Kaisa Sivenius. Gaudeamus, Helsinki.

Furedi, Frank 2006. *Culture of Fear Revisited: Risk-Taking and the Morality of Low Expectation*. Cromwell Press, Wiltshire

Haataja, Anita & Juutilainen, Vesa-Pekka 2014. *Kuinka pitkään lasten kotihoitoa? Selvitys äitien lastenhoitajaksoista kotona 2000-luvulla*. Työpapereita 58/2014. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.

Halava, Ilkka & Pantzar, Mika 2010. *Kuluttajakansalaiset tulevat! Miksi työn johtaminen muuttuu? EVA: n raportteja*. Yliopistopaino, Helsinki

Heikkilä, Katri 2011. *Jäädä vai lähteä? Teoksessa Eeva Jokinen & Jukka Könönen & Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki (toim.) ”Yrittäkää edes!” Prekarisaatio Pohjois-Karjalassa*. Tutkijaliitto, Helsinki.

Helen, Ilpo 1997. *Äidin elämän politiikka. Naissukupuolisuus, valta ja itsesuhde Suomessa 1880-luvulta 1960-luvulle*. Gaudeamus, Tampere.

Helen, Ilpo 2004. *Hyvinvointi, vapaus ja elämän politiikka: foucaultlainen hallinnan analytiikka*. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Gaudeamus, Helsinki. 206–236.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. *Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Yliopistopaino, Helsinki.

Himmelweit, Susan 2013 *Care: feminist economic theory and policy challenges*. *Journal of Gender Studies*. Ochanomizu University, (16) 1–18.

- Hoppania, Hanna-Kaisa 2012. Pelkoa ja toivoa Pohjois-Karjalassa. *Yhteiskuntapolitiikka* 77:2, 220-222.
- Hänninen, Vilma 2000. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen Yliopisto, Tampere.
- Korhonen, Merja & Perho, Hannu 2014. Psykososiaalinen kehitysteoria. Teoksessa Riitta Jallinoja & Helena Hurme & Kimmo Jokinen (toim.) *Perhetutkimuksen suuntauksia*. Gaudeamus, Tallinna.
- Lainiala, Lassi 2010. Perhepolitiikan uudet tuulet – Perheen paluu. *Perhebarometri, Väestöntutkimuslaitos, Katsauksia E 39/2010*, Väestöliitto.
- Lehto, Anna-Maija & Sutela, Hanna 2008. Työolojen kolme vuosikymmentä, Työolotutkimusten tuloksia 1977–2008, Tilastokeskus.
- Maslow, Abraham 1943. A Theory of Human Motivation. *Psychological Review* (50), 370-396.
- Metsämuuronen, Jari 2006. *Laadullisen tutkimuksen käsikirja*. International Methelp, Helsinki.
- Miettinen, Anneli 2012. *Perhevapaakäytännöt Suomessa ja Euroopassa 2012*. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos.
- Miller, Peter & Rose, Nikolas 2010. *Miten meitä hallitaan*. Suomentanut Risto Suikkanen. Vastapaino, Tampere.
- Niemi, Riikka 2006b: Kuka pelkää kotiäitiä? Teoksessa Tuula Helne & Markku Laatu (toim.) *Vääryys-kirja*. Kelan tutkimusosasto, Helsinki.
- Nopola, Sinikka 1991. *Äiti tuu ikkunaan: Äitiys – elämä vai kohtalo*. WSOY, Porvoo.
- Närvi, Johanna 2014. *Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus – Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoitoratkaisut*. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ja Tampereen Yliopisto. Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere.
- Nätkin, Ritva 1997. *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Nätkin, Ritva 2003. *Moninaiset perhemuodot ja lapsen hyvä*. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Gaudeamus, Helsinki, 16-38.

- Jallinoja, Riitta 1991. *Moderni elämä. Ajankuva ja käytäntö*. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Helsinki.
- Jallinoja, Riitta 2006. *Perheen vastaisku. Familistista käännettä jäljittämässä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva 1996. *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jokinen, Eeva 2004. *Päiväkirjat tiedon lajina*. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen Keskustelua metodologiasta*. Vastapaino, Tampere.
- Jokinen, Eeva, 2005. *Aikuisten arki*. Gaudeamus, Helsinki.
- Jokinen Eeva, 2010. *Kodin, työn ja talouden uusi järjestys*, *Janus* 18 (1), 48-60.
- Jokinen, Eeva & Jakonen, Mikko 2011. *Rajaton hoiva*. Teoksessa Eeva Jokinen & Jukka Könönen & Juhana Venäläinen & Jussi Vähämäki (toim.) ”Yrittäkää edes!” *Prekariaatio Pohjois-Karjalassa*. Episteme. Tutkijaliitto, Helsinki, 118–138.
- Julkunen, Raija 2010. *Sukupuolen järjestykset ja tasa-arvon paradoksit*. Vastapaino, Tampere.
- Jämsen Arja & Pyykkönen Anne (toim.) 2014 *oSallisuuden jäljillä*. Pohjois-Karjalan sosiaaliturvayhdistys ry, Saarijärvi.
- Kansaneläkelaitos 2013. *Kelan tilastollinen vuosikirja 2012*. Kela, Vammala.
- Käyhkö, Mari 2006. *Siivoojaksi oppimassa: etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu University Press, Joensuu.
- Paajanen, Pirjo. 2007. *Mikä on minun perheeni? – Suomalaisten käsityksiä perheestä vuosilta 2007 ja 1997*. *Perhebarometri 2007*. Väestöliitto, Väestöntutkimuslaitos Katsauksia E 30.
- Puusa, Anu 2011. *Haastattelu laadullisen tutkimuksen menetelmänä*. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat: perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Hansaprint Oy, Vantaa.
- Pärnänen, Anna & Sutela, Hanna 2009. *Tyypillisestä epätyypilliseen?* Teoksessa Anna Pärnänen & Kaisa-Mari Okkonen (toim.) *Työelämän suurten muutosten vuosikymmenet*. Työmarkkinat 2009. Tilastokeskus, Helsinki.

Rantalaiho, Minna 2012. Suomalainen lasten kotihoidon tuki pohjoismaisessa kehityksessä. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Vastapaino, Tampere, 65–110.

Rauramo, Päivi 2004. Työhyvinvoinnin portaat. Edita Prima Oy, Helsinki.

Repo, Katja 2012. Lasten kotihoidon tuen merkitys käyttäjien arjessa. Teoksessa Jorma Sipilä, Minna Rantalaiho, Katja Repo & Tapio Rissanen (toim.) Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Vastapaino, Tampere, 111–150.

Repo, Jemina 2011 The Biopolitics of Gender. Helsingin Yliopisto, Helsinki.

Rissanen, Tapio 2012. Kotiin, töihin, työttömäksi – siirtymät työelämän ja kotihoidon tuen välillä. Teoksessa Jorma Sipilä & Minna Rantalaiho & Katja Repo & Tapio Rissanen: Rakastettu ja vihattu lasten kotihoidon tuki. Tampere: Vastapaino, 151 – 182.

Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa (toim.) 2005. Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Vastapaino, Tampere.

Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen (toim.) 2010. Haastattelun analyysi. Vastapaino, Tampere.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula, Johanna & Sauli, Hannele 2014. Lapsiperheiden toimeentulo. Teoksessa Johanna Lammi-Taskula & Sakari Karvonen (toim.) Lapsiperheiden hyvinvointi. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Juvenes Print, Tampere, 82-105.

Salmi, Minna & Närvi Johanna 2014. Perhepoliittiset uudistukset ja pienten lasten vanhempien mielipiteet. Yhteiskuntapolitiikka 79 (4), 413-423.

Salmi, Minna & Lammi-Taskula Johanna & Närvi Johanna 2009. Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo. Työ – ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 24. Edita Oy.

Saresma, Tuija & Rossi, Leena-Maija & Juvonen, Tuula 2010 (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Vastapaino, Tampere.

Siltala, Juha 2004. Työelämän huonontumisen lyhyt historia. Muutokset hyvinvointivaltion ajasta globaaliin hyperkilpailuun. Otava, Helsinki

Sinkkonen, Jari 2001 Kiintymyssuhteen häiriöiden yhteydet psykopatologiaan. Teoksessa Jari Sinkkonen, Mirjam Kalland (toim.) Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen. WSOY, Vantaa, 146–73.

Skeggs, Beverly 1997. Formations of Class & Gender. Becoming Respectable. Sege, Nottingham Trent University.

Skeggs, Beverley 2004. Class, Self, Culture. Psychology Press, London.

Smart, Carol 1996. Deconstructing Motherhood, E.B. Silva (ed.) Good Enough Motherhood? Feminist Perspectives on Lone Motherhood. London, 37-57.

Sutela, Heli 2013. Määräaikainen työ ja perheellistyminen Suomessa 1984–2008. Tilastokeskus, Tutkimuksia : 259.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Vuori, Jaana 2001. Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat asiantuntijoiden kirjoituksissa. Tampereen Yliopistopaino, Tampere.

Vuori, Jaana 2003. Äitiyden ainekset. Teoksessa Hannele Forsberg & Nätkin Ritva (toim.) Perhe murroksessa Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä. Gaudeamus, Helsinki, 39 - 63.

Vähämäki, Jussi 1998. Elämänpolitiikka ja biopolitiikka. Teoksessa J.P. Roos & Tommi Hoikkala (toim.) Elämänpolitiikka. Gaudeamus, Helsinki.

Yesilova, Katja 2009. Ydinperheen politiikka. Gaudeamus, Helsinki.

Nettilähteet:

Ketokivi, Kaisa; Riskitietoisuus ja tarve elämänhallintaan nykyvanhemmuuden haasteina

http://www.evl-slk.fi/files/1319/kaisa_ketokivi.pdf

Vartiainen, Juhana (VATT) kolumni Hyvä perhepolitiikka yhdistää työn ja perhe-elämän: http://www.vatt.fi/ajankohtaista/kolumnit/kolumni/news_1808_id/278

HS Vartiainen, Juhana: Pitkä poissaolo töistä verovaroin ei ole perusoikeus (18.5.2012)

<http://www.hs.fi/politiikka/a1305564097278>

HS Katainen haluaa kotiäidit töihin (12.11.2012)

<http://www.hs.fi/politiikka/a1305614781487>

Päivän kysymys: kotihoito vai päivähoito?

<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2014/09/17/paivan-kysymys-kotihoito-vai-paivahoito>

Work Orientation and Wives' Employment Careers: An Evaluation of Hakim's Preference Theory; Man Yee Kan

<http://www.genet.ac.uk/workpapers/GeNet2005p12.pdf>

Liite 1. Haastattelukutsu

HAASTATTELUKUTSU

Hei!

Etsin haastateltavia syventävien opintojen tutkielmaa varten. Jos olet,

- äiti
- 20–30 vuotias
- tällä hetkellä ilman palkkatyötä

sopisit tutkimukseeni. Haastattelu olisi yksilöhaastattelu ja aikaa kannattaisi varata noin. 45–60 min. Haastattelun voisimme toteuttaa esimerkiksi perheentalon tiloissa sen aukioloaikana.

Haastattelut ovat täysin luottamuksellisia. Haastattelut toimivat vain tutkimuksen aineistona niin, ettei ketään haastateltavaa voi tunnistaa.

Olen yhteiskuntapolitiikan opiskelija Joensuusta. Aloittelen pro gradu- työtäni Itä-Suomen Yliopistoon, aiheena nuoret, työttömät äidit yhteiskunnassa. Äitien valinnat ovat olleet vilkkaan keskustelun kohteena tiedotusvälineissä. Aiheina ja kysymyksinä ovat olleet mm. kotihoidon tuki, äitien työllistyminen ja päivähoito. Olisinkin kiinnostunut kuulemaan ja tutkimaan, miten nämä aiheet koskettavat teidän elämääne. Haastattelun teemoja tulisivat olemaan äitiys, koulutuspolku ja työelämä, päivähoito, arki.

Jos kiinnostuit osallistumaan haastatteluun, ota yhteyttä s-postitse tai tekstiviestillä. Viestiin voisit liittää etunimesi, syntymävuoden ja lyhyesti elämäntilanteestasi sekä sopiiko haastatteluajaksi paremmin päivä- vai ilta-aika?

erikanis@student.uef.fi

050 4909 113

Terveisin Erika Mäntylä

Liite 2. Teemahaastattelurunko

Perustiedot

Ikä

Lapset ja lapsien iät

Puoliso

Koulutus

Työ ja perhevapaatilanne

NYKYTILANNE

Minkälaista on elämä pienten lasten äitinä?

Mitä haluaisit kertoa arjestasi?

ÄITIYS

Milloin sinusta tuli äiti?

Mitä äitiys merkitsee sinulle?

Minkälaista on olla äiti?

KOULUTUSPOLKU

Mitä kouluja olet käynyt?

Miten päädyit kyseiseen koulutukseen?

Minkälaisia harjoittelu jaksoa opiskeluihisi liittyi?

TYÖELÄMÄ

Mikä on viimeisin työkokemuksesi?

Minkälaisia töitä olet tehnyt?

Mitä työ on merkinnyt sinulle?

Millainen kuva sinulla on työelämästä?

Jos olet tehnyt lapsien syntymän jälkeen töitä, millaista on ollut sovittaa yhteen perhettä ja työtä?

Mitä tulee mieleen sanasta työ?

Mitä tulee mieleen sanasta ura?

PÄIVÄHOITO

Ovatko lapsesi olleet kodin ulkopuolella säännöllisessä päivähoitossa?

Minkälaisia ajatuksia sinulla on kunnallisesta päivähoitosta?

Mitä ajattelet Hallituksen ehdotetuista leikkauksista kotihoidontukeen?